

HRVATSKO FILOZOFSKO DRUŠTVO
UČITELJSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Simpozij

FILOZOFIJA I STVARALAŠTVO

Zagreb, 13.–15. prosinca 2018.
(Velika dvorana »Školske knjige«, Masarykova 28)

ORGANIZATOR

Hrvatsko filozofsko društvo

<http://www.hrfd.hr>

SUORGANIZATOR

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

www.ufzg.unizg.hr

ORGANIZACIJSKI ODBOR

Predsjednik

izv. prof. dr. sc. Tomislav Krznar

Tajništvo

Mira Matijević

Nikolina Iris Filipović, prof.

izv. prof. dr. art. Antonija Balić Šimrak

doc. dr. sc. Ivana Greguric

izv. prof. dr. sc. Hrvoje Jurić

prof. dr. sc. Siniša Opić

doc. dr. sc. Višnja Rajić

nasl. doc. dr. sc. Goran Sunajko

prof. dr. sc. Lino Veljak

dr. sc. Adrijana Višnjić Jevtić, pred.

doc. dr. sc. Ivana Zagorac

POTPORA

Simpozij je organiziran uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske
te potporu Turističke zajednice grada Zagreba i Školske knjige

POKROVITELJSTVO

Pokrovitelji simpozija su
Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske
te Gradonačelnik Grada Zagreba

Sadržaj

- *Filozofija i stvaralaštvo* (obrazloženje teme) 7
- Program simpozija 13
- Sažeci izlaganja 21
- Adresar sudionika i sudionica 87

FILOZOFIJA I STVARALAŠTVO

Obrazloženje teme

Stvaralaštvo primarno razumijevamo kao djelotvornu snagu ljudskoga bića kojom čovjek proizvodi *svoj* svijet u području kulture, znanosti, umjetnosti, religije, tehnologije itd. Od početka svojeg postojanja, na svim lokalitetima i u svim vremenima čovjek stvara kulturne i tehničke artefakte kojima oplemenjuje svoje životno okruženje. Istovremeno, ti artefakti svjedoče o sjaju nutrine onoga koji ih je proizveo, o strahovanjima i o nadama. U tom pogledu, fenomen stvaralaštva iznimno je složeno područje otvoreno propitivanju u brojnim znanstvenim, umjetničkim i kulturnim perspektivama. Ovim skupom nastojali smo problem stvaralaštva otvoriti širokoj diskusiji, ponajprije unutar filozofije, pa nakon toga i srodnim područjima znanja.

Povijest filozofije temu stvaralaštva – u njenim partikulama i raznorodnim očitovanjima – bilježi od samih početaka. Filozofija najranijih trenutaka zapadnjačke misli, koju se određuje kao kozmološko razdoblje, zaokupljena je nastankom *onoga* što postoji. U fazi kada se ljudski misaoni potencijal emancipira od onog mitskog, kada se sučeljava s onim religijskim, filozofi također pitaju o nastanku cjelokupnog postojanja, a sve češće kao tema promišljanja pojavljuje se *nutrina* čovjekova bića. U kasnijim fazama, primjerice u Platonovoj filozofiji nalazimo zbir tema o nastanku svijeta, organizaciji ljudskog društva ili problematiziranju ljudskih misaonih (*duševnih*) sposobnosti, a u Aristotela spomen i razradu pojma *poiesisa*, s promišljanjima o ljudskim imaginativnim i stvaralačkim moćima. Srednjovjekovni kršćanski sklop, kako na Zapadu, tako i na Istoku, na različite načine, sukladno obilježjima svoje duhovnosti, vezuje ljudske misaone kapacitete i rezultate njihovih tvorbi na *onostrano*. Problem stvaralaštva, u različitim, često i različito imenovanim oblicima, pojavljuje se kao tema filozofijskog i teologijskog mišljenja kod brojnih mislilaca. Razdoblje Novog vijeka, čiji je glavni misaoni »proizvod« upravo historijski jedinstveno definiran koncept individuuma, nudi u filozofiji brojne teme u kojima se može ra-

zabrati problematika stvaralaštva, od racionalističkih koncepata preko empirističkih teorija do utilitarističkih koncepata. Posebno važno razdoblje u povijesti filozofije, pa tako i važno razdoblje za promišljanje problematike stvaralaštva, kako svjedoči više tema izlaganja u okviru ovog skupa, jest dakako razdoblje njemačkog idealizma. Problematika, razumije se, pojednostavljeno gledano, spoznajnih mogućnosti, problem subjekta, ili problematika *ideje*, zasigurno su plodonosna područja za istraživanje fenomena stvaralaštva. Treba ovdje istaknuti problem slobode, koji upravo u ovom razdoblju – iako se dakako pojavljivao u promišljanjima mnogih filozofa u povijesti – dobiva svoje filozofijski velebno obličje.

Moderna misao, od nihilističkih koncepcija, preko egzistencijalističkih misaonih strujanja i fenomenologije, do pragmatizma, obiluje temama koje i u ovom skupu dobivaju svoje mjesto i to upravo u ključu promišljanja problematike stvaralaštva. Misao postmoderne, u uistinu brojnim i bogatim, a počesto i proturječnim, varijetetima, pruža nam obilje mogućnosti za istraživanje fenomena stvaralaštva, tim više što je ovo vrijeme vrijeme nesagledivog ekonomskog i tehnološkog rasta, općenito ekspanzije *hominитета*. To je vrijeme i velikih ponora ljudskoga roda, različitih razornih ideologija, ratova, genocida, uništenja svih oblika života i slično, što isto tako dobiva svoje mjesto u kontekstu prikaza teme stvaralaštva, ili barem njegovih proturječja. Vrijedi posebno spomenuti misaone momente *transhumanizma* i *digitalne budućnosti*, koji, kako pokazuju i neke teme izlaganja u okviru ovog skupa, u velikoj mjeri inspiriraju promišljanje teme stvaralaštva.

Nastojali smo i u okrilju ovog skupa stvoriti mjesto susreta različitih područja znanosti, znanstvenih disciplina kao i mjesto susreta filozofije i umjetnosti. U programu skupa donosimo šezdesetak izlaganja u kojima sedamdesetak sudionika i sudionica različito pristupa širokom spektru tema, od problemskih ili povijesnih prinosa u filozofiji, preko estetike i filozofije umjetnosti do likovnih umjetnosti, vizualnih umjetnosti, teorije medija, glazbe, kao i do povijesti, sociologije, psihologije, obrazovnih znanosti, komunikologije, informacijskih znanosti, matematike i drugih područja. Posebno treba uputiti na teme iz područja obrazovnih znanosti, područja koje u sebi objedinjava različita znanja i pristupe i koje je okrenuto oblikovanju ne samo društvenih struktura,

nego i *rastu* pojedinaca i pojedinki u svim životnim razdobljima. Brojnost tema i različitost pristupa, naglašena interdisciplinarnost, transdisciplinarnost i pluriperspektivizam govore o snazi teme, kao i o potrebi da se upravo tema stvaralaštva uvijek iznova promišlja i diskutira, da se nastoji oko novih pristupa i novih doprinosa.

Ovako zamišljenom tematskom platformom ne iscrpljuju se mogućnosti istraživanja problematike stvaralaštva, upravo suprotno, nadamo se da smo ovim simpozijem otvorili mogućnost izgradnje kvalitetnih doprinosa koji će naći svoje mjesto na stranicama temata časopisa i zbornika koji su nam u planu. U konačnici, filozofija je – ako bismo smjeli upotrijebiti ovaj personificirani oblik iskaza – u svojoj srži dijalog: kritičko pronicanje u bit predmeta, logičko strukturiranje dobivenih sadržaja i dijaloško posredovanje stvorenih uvida. Ona ne živi u zatvorenim i posvećenim prostorima, nego želi izaći izvan *sebe same* i sudjelovati u komunikaciji s drugim područjima ljudskog znanja. Vjerujemo da je upravo to bitno obilježje stvaralaštva, kako je ono iskazano u najdubljim sferama onoga ljudskoga.

Nadamo se da smo i ovim nastojanjem pridonijeli djelatnosti Hrvatskog filozofskog društva koje je u svojoj šezdesetogodišnjoj povijesti nastojalo oko brige za filozofiju u brojnosti njenih izričaja, istovremeno nastojeći i oko dijaloga s drugim područjima znanja i znanosti sličnih ili različitih pogleda na iste predmete mišljenja. Vjerujemo da su određenja uvažavanja i otvorenosti prema *drugome* bila određenja djelovanja brojnih članova i članica Hrvatskog filozofskog društva u njegovoj povijesti, čemu smo i mi ovim simpozijem nastojali pridonijeti.

Izv. prof. dr. sc. Tomislav Krznar

PROGRAM SIMPOZIJA

Četvrtak, 13. prosinca 2018.

9.00–10.00 *Otvaranje simpozija i pozdravne riječi*

10.00–10.30 **Žarko Paić** (Zagreb): Metafizika i kibernetika: o tehnosferi ili od stvari mišljenja do stvari koja misli

10.30–10.45 *Rasprava*

10.45–11.00 *Pauza*

11.00–11.15 **Mina Đikanović** (Novi Sad): Sloboda i stvaranje

11.15–11.30 **Jelena Đurić** (Beograd): Stvaralaštvo i kriza

11.30–11.45 **Ivana Knežić, Maja Poljak** (Zadar): Stvaralaštvo i kontemplacija

11.45–12.00 **Goran Sunajko** (Zagreb): Apstraktna filozofija i apstraktni ekspresionizam

12.00–12.15 *Rasprava*

12.15–12.30 *Pauza*

12.30–12.45 **Anita Lunić** (Split): Stvaralaštvo, moć, sila, snaga i nasilje: istraživanje odnosa

12.45–13.00 **Ana Grgić** (Zagreb): Narativno jastvo i memorija

13.00–13.15 **Marko Kos** (Zagreb): Stvaralačka tehnika

13.15–13.30 **Ivan Molek** (Zagreb): Što je forma u šupljini?

13.30–13.45 *Rasprava*

13.45–15.00 *Pauza*

SEKCIJA A (Velika dvorana)

- 15.00–15.15 **Miroslav Huzjak** (Zagreb): Probijanje »četvrtog zida« kao interaktivni postupak suvremenog umjetničkog stvaralaštva
- 15.15–15.30 **Antonija Balić Šimrak** (Zagreb): Ljudska priroda kao izazov promišljanju oblikovanja skulpture od mekanih materijala
- 15.30–15.45 **Vanja Borš** (Zagreb): Stvaralaštvo postformalne kognicije
- 15.45–16.00 **Luka Janeš** (Zagreb): Integrativna bioetika kao mostovno stvaranje nove znanstveno-filozofske epohe
- 16.00–16.15 *Rasprava*
- 16.15–16.30 *Pauza*
- 16.30–16.45 **Biljana Radovanović** (Niš): Znanost i stvaralaštvo
- 16.45–17.00 **Dževad Zečić** (Zenica): Silogizmi Hasana Kafije Pruščaka sa stajališta moderne logike
- 17.00–17.15 **Tin Perkov** (Zagreb): Logika i stvaralaštvo
- 17.15–17.30 **Marko Kardum, Sandro Skansi** (Zagreb): Kreativnost i estetika u logičkim dokazima
- 17.30–17.45 *Rasprava*
- 17.45–18.00 *Pauza*
- 18.00–18.15 **Mislav Kukoč** (Split/Zagreb): Stvaralaštvo i rad u hrvatskoj filozofiji prakse
- 18.15–18.30 **Draženko Tomić** (Zagreb/Čakovec): Filozof i stvaralac: Kvirin Vasilj (1917.–2006.) i Miroslav Krleža (1893.–1981.)
- 18.30–18.45 **Tomislav Krznar** (Zagreb/Petrinja): Problem stvaralaštva u filozofiji Milana Polića
- 18.45–19.00 *Rasprava*

SEKCIJA B (Dvorana Potkova)

- 15.00–15.15 **Iva Martinić** (Rijeka): Sokratovo istraživanje – početak individualnog stvaralaštva uz zajednicu
- 15.15–15.30 **Tanja Todorović** (Novi Sad): Mogućnosti i stvaranje u monadologiji suvremenog svijeta
- 15.30–15.45 **Suzana Maslač** (Đakovo): Stvaralaštvo kroz prizmu Welteove filozofije religije
- 15.45–16.00 **Renata Šamo** (Zagreb): Kartezijanska lingvistika Noama Chomskog
- 16.00–16.15 *Rasprava*
- 16.15–16.30 *Pauza*
- 16.30–16.45 **Tea Pahić** (Zagreb/Čakovec): Uloga očeva u odgoju djece od antike do suvremenog doba iz perspektive filozofije odgoja
- 16.45–17.00 **Marica Rajković** (Novi Sad): Problem stvaralaštva kao centralni problem filozofije suvremenog doba
- 17.00–17.15 **Mladen Živković** (Vis): Novo, bitna značajka stvaralaštva
- 17.15–17.30 **Filip Martin Svibovec** (Zagreb): Prema čovjeku stvaraocu: model Krista slavnoga i čovječja sloboda stvaralaštva
- 17.30–17.45 *Rasprava*
- 17.45–18.00 *Pauza*
- 18.00–18.15 **Nevena Jevtić** (Novi Sad): Socijalnost stvaralaštva – umjetnosti i filozofije kod Hegela
- 18.15–18.30 **Goran Vranešević** (Ljubljana): Hegel, stvaralaštvo i vlasništvo
- 18.30–18.45 **Danijel Tolvajčić** (Zagreb): Kierkegaard o tjeskobi kao preduvjetu stvaralaštva
- 18.45–19.00 *Rasprava*

Petak, 14. prosinca 2018.

- 9.00–9.15 **Slobodan Sadžakov** (Novi Sad/Sombor): Umjetnost i totalitarizam
- 9.15–9.30 **Marin Biondić** (Rijeka): Smrt i naracija
- 9.30–9.45 **Astrid Nox** (Zagreb): Stvaralaštvo *u i kroz* film – epistemološki, semantički i estetski potencijal
- 9.45–10.00 **Dragica Vranjić Golub** (Zagreb): Samodjelatno pjesništva
- 10.00–10.15 *Rasprava*
- 10.15–10.30 *Pauza*
- 10.30–10.45 **Stjepan Radić** (Đakovo): Jesmo li u osnovi *kreativna* ili *oponašajuća* bića? Nekoliko crtica u prilog potonjem
- 10.45–11.00 **Mirjam Despinić** (Ljubljana): Tijelo koje stvara ili tijelo koje samo jest
- 11.00–11.15 **Luka Perušić** (Zagreb): Filozofijska ispitivanja u računalnim igrama
- 11.15–11.30 **Hrvoje Jurić** (Zagreb): O koristi i šteti kulture za život
- 11.30–11.45 *Rasprava*
- 11.45–12.00 *Pauza*
- 12.00–12.15 **Vlatko Ilić, Divna Vuksanović** (Beograd): Utjecaji masovne zabave i društvene patologije na suvremeno umjetničko stvaralaštvo
- 12.15–12.30 **Sead Alić** (Zagreb/Koprivnica): Psihozofija kao reinkarnacija pobune
- 12.30–12.45 **Igor Martinjak** (Zagreb): Mentalni artefakti: problem istine u fikcijskom diskursu
- 12.45–13.00 **Adrijana Višnjić Jevtić** (Zagreb/Čakovec): Stvaralaštvo kao poticaj za razvoj interkulturalnih kompetencija djece

13.00–13.15 **Antonia Perić, Blaženka Bačlija Sušić** (Zagreb): Art/ekspresivne terapije kao sredstvo djetetova stvaralačkog izraza

13.15–13.45 *Rasprava*

13.45–15.30 *Pauza*

15.30–15.45 **Iva Brčić** (Zagreb): Kako poticanje kreativnosti u djetinjstvu vodi uspjehu u odrasloj dobi i društvenom napretku

15.45–16.00 **Vesna Ivezić** (Zagreb): Neofobija, stvaralaštvo i strukture

16.00–16.15 **Marijana Županić Benić** (Zagreb): Uloga odgojitelja u poticanju stvaralaštva kod djeteta rane i predškolske dobi

16.15–16.30 **Bruno Ćurko** (Zadar/Split), **Matija Mato Škerbić** (Varaždin/Zagreb): Autorske filozofske priče za djecu – mjesto susreta filozofije, odgoja i stvaralaštva

16.30–16.45 **Aleksandra Rotar** (Pula): Mitologija u dječjem vrtiću

16.45–17.15 *Rasprava*

17.15–17.30 *Pauza*

17.30 *Godišnja skupština Hrvatskog filozofskog društva*

20.30 *Cocktail*

Subota, 15. prosinca 2018.

10.00–10.15 **Katarina Rukavina** (Rijeka): Filozofijski diskurs neoavangarde: stvaralaštvo u kontekstu proširenog pojma umjetnosti

10.15–10.30 **Josip Berdica** (Osijek): Fragmenti Tolstojeve estetike

10.30–10.45 **Nataša Govedić** (Zagreb): Franz Kafka i David Foster Wallace u svjetlu »radikalne pasivnosti« i filozofije pasija

- 10.45–11.00 **Ivan Jarnjak** (Zagreb): Benjamin i rani romantizam – umjetnost kao medij refleksije apsoluta
- 11.00–11.15 *Rasprava*
- 11.15–11.30 *Pauza*
- 11.30–11.45 **Iris Vidmar** (Rijeka): Umjetničko stvaranje: od Kantova genija do suvremenih kognitivnih znanosti
- 11.45–12.00 **Michael Antolović** (Sombor): »Mi, umorne duše« – Werner Sombart kao kritičar moderne kulture
- 12.00–12.15 **Nenad Vertovšek** (Zadar), **Ivana Greguric** (Zagreb): Transhumana bića – posljednji čin stvaralaštva čovjeka
- 12.15–12.30 **Ivica Kelam** (Osijek): Stvaranje nove ekonomske ideologije – filantrokapitalizam
- 12.30–12.45 **Darija Rupčić Kelam** (Osijek): Filozofija ljubavi. Ljubav kao stvaralaštvo, sloboda u trajanju i kao izgradnja
- 12.45–13.15 *Rasprava*
- 13.15–13.30 *Pauza*
- 13.30–13.45 **Martina Blečić** (Rijeka): Laže li Iago?
- 13.45–14.00 **Dušan Milenković** (Niš): Muzička transkripcija i remiks: primjena estetike muzike Stephena Daviesa na suvremenu elektroničku muziku
- 14.00–14.15 **Damir Hršak** (Zagreb/Sisak): Holističko-environmentalističko poimanje stvaralaštva
- 14.15–14.30 **Željka Metesi Deronjić** (Zagreb): Uništenje kao stvaralački proces
- 14.30–14.45 **Nikola Tadić** (Sisak): Osjećaj ljepote, život razuma
- 14.45–15.15 *Rasprava*
- 15.15–15.30 *Završna rasprava i zatvaranje simpozija*

SAŽECI IZLAGANJA

SEAD ALIĆ

Sveučilišni centar Koprivnica, Sveučilište Sjever, Hrvatska

Psihozofija kao reinkarnacija pobune

Tekst propituje potrebe i domete mišljenja kojima bi se ujedini- lo najbolje u filozofiji i psihologiji na način da se u središte mišljenja stavlja »mudrost duše«. Pokušaj je to koji ujedinjuje napore Freuda, Junga, Adle- ra, Fromma, Frankla, Eagletona, kao i Nietzschea, Goethea, Benjamina, Steinera, te mističku dimenziju svih religija. Temeljno je pitanje: Je li mo- guća takva znanstvena disciplina koja ne mjeri, nego s mjerom objašnjava; koja ne kuje u lance metodologije, ali nas metodički uvlači u dubinske iskone naših ljudskih htijenja; koja ne daje ishitrene odgovore, nego po- stavlja temeljita pitanja; koja stvaralački ujedinjuje filozofijsku umjetničku i religijsku dimenziju ljudske psihe.

MICHAEL ANTOLOVIĆ

Pedagoški fakultet u Somboru, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija

»Mi, umorne duše« –

Werner Sombart kao kritičar moderne kulture

Iako je u društvenoj teoriji ostao zapamćen ponajprije kao autoritativni teoretičar kapitalizma te jedan od »očeva osnivača« sociologije kao znanstvene discipline u Njemačkoj, Werner Sombart (1863.–1941.) značajnu je pažnju posvećivao kritici suvremene kulture koja je koicidirala s njegovim povlačenjem iz aktivnog učešća u političkom životu početkom 20. stoljeća. Nakon neuspjeha njegovih nastojanja da njemačku socijaldemokraciju pridobije za ideje društvene reforme, kao i izrazito negativnog dojma koji je na njega ostavio susret s modernim industrijskim društvom prilikom posjete Sjedinjenim Američkim Državama (1904.), Sombart je sa stanovišta »kulturnog pesimizma« istupao kao kritičar kapitalizma, parlamentarno-demokratskog poretka i masovne kulture. Na stranicama časopisa *Morgen. Wochenschrift für deutsche Kultur* (pokrenutog 1907.) Sombart je podvrgao oštroj kritici masovnu industrijsku kulturu vidjevši u njoj neposredni izraz duhovnog siromašenja i opće dekadencije kapitalističkog društva.

ANTONIJA BALIĆ ŠIMRAK

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Ljudska priroda kao izazov promišljanju oblikovanja skulpture od mekanih materijala

Za promišljanje skulpture u kojoj se ljudska priroda razmatra sa stajališta kiparskog materijala kojim čovjek može biti reprezentiran na semiotičkoj razini kao simbol za ukupnost čovjekovih obilježja, iznimno je važna uvjerljiva konceptualna podloga. U ovom će izlaganju biti prezentirano umjetničko istraživanje čija su tema mekana skulptura i njezine oblikovne i konceptualne mogućnosti. Mekana skulptura omogućuje umjetniku da bude spontan u stvaranju, ali i da istovremeno dopusti materijalu da nametne svoj karakter. Mekani su materijali porozni, oni upijaju mirise, vlagu, dobivaju patinu, deformiraju se i prilagođavaju vremenskim mijenama i to njihovo svojstvo izrazito je intuitivna karaktera pa na najbolji način korespondira s prolaznošću života. Nesigurnost koja proizlazi iz taktilnog svojstva mekanih materijala ide u prilog osjećaju nedovršenosti, krhkosti, nedostatnosti i ranjivosti pa se može iskoristiti kao izražajno i značenjsko sredstvo reprezentiranja teme.

JOSIP BERDICA

Pravni fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska

Fragmenti Tolstojeve estetike

Ruski književnik i socijalni reformator Lav N. Tolstoj (1828.–1910.) punih je petnaest godina radio na svom jedinom estetskom traktatu *Što je umjetnost?* (1898.) u kojem je između ostaloga zapisao da umjetnost nije pojava neke tajanstvene ideje ili ljepote Boga, niti produkt čovjekove energije ili manifestacija njegovih emocija, već sredstvo za međusobno komuniciranje ljudi potrebno za život i nagnuće prema dobru svakog čovjeka. Umjetnost je za njega oblik komunikativnog stvaralaštva koje sjedinjuje ljude u istim osjećanjima. Upravo je prenošenje osjećajâ putem simboličkog govora (jezik, linije, zvuk i sl.) glavna osobina umjetnosti.

Ovaj estetski traktat pripada periodu stvaralaštva tzv. »posljednjeg Tolstoja«, onog nakon velike duhovne krize tijekom koje u središtu njegova interesa nisu više književnost i stvaralaštvo koji bi bili sami sebi dovoljni, već umjetnost kao potraga *za* i *odraz* samoga dobra. Iznošenje nekoliko fragmenata Tolstojeve estetike na tragu je uvjerenja da suvislo istraživanje Tolstojevih pogleda na stvaralaštvo, a osobito umjetnost, s posebnim osvrtom na njegovo djelo *Što je umjetnost?*, ima nešto od trajne važnosti za filozofiju umjetnosti.

MARIN BIONDIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska

Smrt i naracija

U suvremenim analitičkim raspravama o vrijednosti smrti (je li smrt loša, dobra ili vrijednosno neutralna za osobu koja umre) jedno od temeljnih pitanja rasprave je na koji način dokazati da smrt može biti loša za osobu koja umre? Iako većina filozofa smatra da je smrt loša zato što svoju »žrtvu« lišava budućih dobara života koje bi osoba imala da nije umrla tada kada je umrla, alternativni način opravdanja je pozivanjem na pojam »naracije«. Uvođenjem literarnog pojma »naracije« u filozofsku argumentaciju želi se dokazivati da vrijedni i smisleni životi moraju imati više-manje jasnu koherentnu priču, čija struktura se ne smije prekinuti prije vremena kako bismo priču mogli nazvati smislenom. Sve ono što prekine razvojnu strukturu priče je loše za osobu koja je »glavni lik« priče. Budući da smrt najčešće prekida koherentnu naraciju ljudskih života, čini se da imamo opravdanje za tvrdnju da je smrt loša za osobu koja umre. Moj cilj je analizirati ovakav način argumentacije i pokazati zašto ga smatram neuspješnim.

MARTINA BLEČIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska

Laže li Iago?

Standardna definicija laži sastoji se od triju ključnih elemenata: govornikove izjave, njegovog vjerovanja da je ono što izjavljuje neistinito i namjere da time obmane sugovornika. Takva se definicija nameće kao preuska jer isključuje mnoge instance obmanjivanja za koje nemamo opravdane razloge tvrditi da nisu laži.

Kada Iago u Shakespeareovom *Otelu* istoimenom junaku govori »Na svoju ženu dobro pazite« on koristi tradicionalni oblik razgovorne implikature, slobodnije rečeno, insinuacije. Ono što želi poručiti Otelu jest da njegova supruga Desdemona ima aferu, no to ni u jednom trenutku izravno ne govori. Pri proučavanju ovakvih primjera treba imati na umu poruku koju govornik želi odaslati. Potraga za istinitošću i iskrenošću mora se temeljiti upravo na njoj. U ovakvim je instancama komunikacije sadržaj izražen na semantičkoj razini sekundaran, a onaj izražen na razini implikature primaran. Jaszczolt takve pojave objašnjava pomoću situacijski zadanih značenja, koja definira kao ona do kojih se automatski dolazi u određenom razgovoru.

Upravo nam Iago, pokretač radnje, ljubomorni i zavidni obmanjivač, negativac u punom smislu te riječi, može poslužiti kao protuprimjer standardnoj definiciji laži kojoj valja pružiti pragmatičku nadopunu.

VANJA BORŠ
Zagreb, Hrvatska

Stvaralaštvo postformalne kognicije

Čovjekovo je stvaralaštvo temeljno određeno njegovom kognicijom, ali je, s druge strane, i odličan pokazatelj razvoja te kognicije. Namjera je izlaganjem, preko primjera iz umjetnosti (prije svega likovne i glazbene), filozofije i znanosti, približiti osobitosti stvaralaštva postformalne kognicije a koju u svojem razvoju doseže, tj. ostvaruje manji broj ljudi.

IVA BRČIĆ

Udruga Najsretnija beba, Hrvatska

Kako poticanje kreativnosti u djetinjstvu vodi uspjehu u odrasloj dobi i društvenom napretku

U današnje vrijeme svjedoci smo sve većeg zapostavljanja dječje kreativnosti. Djeca su opterećena velikom količinom gradiva i brojnim obavezama koje im gotovo u potpunosti oduzimaju vrijeme za stvaralaštvo i slobodnu igru. U školama, likovna i glazbena kultura su marginalizirani i obezvrijeđeni, a potiče se učenje koje se svodi na ponavljanje činjenica bez kritičkog promišljanja. Zaboravlja se da bez kreativnosti nema ekonomskog rasta, inovativnosti niti cjelokupnog razvoja društva. Kroz izlaganje će se govoriti kako poticanje kreativnosti kod djece utječe na razvoj pojedinca i njegove sposobnosti, te kako to pridonosi cjelokupnom napretku društva.

BRUNO ĆURKO¹, MATIJA MATO ŠKERBIĆ²

¹*Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska*

²*Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

Autorske filozofske priče za djecu – mjesto susreta filozofije, odgoja i stvaralaštva

Kroz deset djeci prilagođenih priča o antičkim filozofima (Tales, Sokrat, Platon, Aristotel, Anaksagora, Heraklit, Sekst Empirik, Seneka, Diogen i Epikur) uklopljenih u slikovnicu, autori spajaju roditeljske i odgojiteljske nakane s onim znanstvenim i stvaralačkim. U samim pričama koriste se metode i znanja iz raznih škola filozofije s djecom, ali i metode i znanja koje su autori stekli u direktnom radu s djecom kroz programe Udruge *Mala filozofija*. Na primjerima priča »Pitagora i brojevi« (Škerbić) i »Seneka protiv ljutnje« (Ćurko) autori će pokazati na koji način filozofske priče za djecu mogu biti odgojna metoda, ali ujedno i put i temelj za razvoj kritičkog i kreativnog mišljenja kod djece u dobi od četiri do osam godina. Istovremeno, pokazat će kako priče stvaraju prostor između djece i roditelja, odnosno odgajatelja, za sigurnu i slobodnu komunikaciju, za čitanje i promišljanje priča i njihovih ekstenzija i implikacija. Ono što ove priče i slikovnicu čini jedinstvenim i drugačijim od drugih u svijetu jest njihovo koncentriranje na život i djelo pojedinih antičkih autora, te lociranje i iskorištavanje tema koje se uz pomoć suvremenih spoznaja iz filozofije, psihologije, sociologije i pedagogije mogu adaptirati i uspješno prezentirati djeci navedene dobi.

MIRJAM DESPINIĆ

Fakulteta za društvene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija

Tijelo koje stvara ili tijelo koje samo jest

Sistemi dominacije oslanjaju se na sustave znanja – na proizvodnju značenja. Ono što se smatra istinitim, moralnim i lijepim, podložno je vremenu, mjestu i borbi za moć. Istina je promjenjiva – ovisna je o onome tko ima dovoljno moći da je definira. U svojoj sociologiji, Foucault nastoji obuhvatiti oblike znanja i moći koji djeluju kao jezik te ih naziva diskursima; proučava odnose između istine, značenja i jezika. Foucault nastoji protumačiti odnos moći i ljudskog tijela: na koje je načine tijelo postalo središte novih oblika moći u modernim društvima te kako kulturalne definicije normalnog i abnormalnog formiraju naše viđenje tijela i što bismo, odnosno ne bismo, trebali raditi s njime.

Jesu li današnji diskursi zdravlja popredmetili tijelo, postavili ga kao samosvrhovito i time mu uskratili duhovnu i stvaralačku komponentu? Stvaramo li svojim tijelima ili proces prekidamo opetovanim odlascima u teretanu? U konačnici – je li tijelo izraz ili je samo tvar?

MINA ĐIKANOVIĆ

Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija

Sloboda i stvaranje

Filozofija njemačkog idealizma sebe je odredila kao filozofiju slobode, postavljajući u isto vrijeme slobodu za temeljno određenje čovjeka. U stvaranju vlastitog svijeta, čovjek postupa slobodno i uzima slobodu za svoju svrhu i samoodređenje. Stvaralačka moć čovjekove slobode u Kantovom kategoričkom imperativu razvit će se do Hegela u stav da nije riječ o tome da ljudi *imaju* ideju slobode, već da ta ideja *jesu*. Otuda se u filozofiji njemačkog idealizma jasno pokazuje da stvaranja može biti samo tamo gdje ima slobode.

Autorica nastoji pokazati da, za njemačke idealiste, sloboda nikako nije samo praktička, već uvijek i u isto vrijeme i teorijska i poietička kategorija, te time ni stvaranje nije samo poietička, već uvijek i u isto vrijeme praktička i teorijska kategorija.

JELENA ĐURIĆ

Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Univerzitet u Beogradu, Srbija

Stvaralaštvo i kriza

Fenomen stvaralaštva je suštinska odlika svih područja ljudske kulture i bitan činilac individualnog samostvaranja. Stvaralaštvo je oznaka individualnosti, sredstvo samoizražavanja, pokretač razvoja svih ljudskih pothvata. Stvaralaštvo je blisko vezano za krizu koja označava proces psihokozmičke drame čiji je rasplet arhetipski motiv stvaralaštva. Kriza može značiti propadanje, kao i nastajanje (stvaranje). U krizi se odvija proces od-luč-ivanja o tome hoće li tama propustiti svjetlost (luč). Nije li problem krize najbolje moguće riješiti stvaralački? Naravno, kao što se oduvijek zna, stvaralaštvo iziskuje nadahnuće, ali ono je samo jedna strana novčića; s druge strane je racionalnost koja je neophodna za cjelovitost. Da bi filozofija stvaralaštva mogla doći do izražaja, bitno je upravo vrijeme krize. Ono je prilika da se doživljava stvaralaštvo kao procesa gubljenja »sebe« u zanosu ekstaze integrira sa samostvaralaštvom u duhu umjeravanja koje može unijeti neki poredak u kaos, a koji također iziskuje dubinsko razumijevanje.

NATAŠA GOVEDIĆ

Akademija dramske umjetnosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

**Franz Kafka i David Foster Wallace u svjetlu
»radikalne pasivnosti« i filozofije pasija**

Tekst ulazi u problematiku »radikalne pasivnosti« kako je tumače Levinas i Agamben, ali iz perspektive Kafkina *Preobražaja* i Wallaceova proznog opusa, posebno *Deprimirane osobe*. Razmatraju se kategorije pasivnosti i pasije, odnosno »trpljenja«, »receptivnosti«, »investiranosti«, »podvrgnutosti«, »melankolije« i »depresije«, pri čemu autorica ukazuje na etičku i političku produktivnost navedenih koncepata i afekata. Poseban je naglasak stavljen na transformativne aspekte radikalne pasivnosti, odnosno na »zaustavljanja« koja postaju metodologija revizije i revalorizacije literarnog jastva.

ANA GRGIĆ

Fakultet filozofije i religijskih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Narativno jastvo i memorija

Neki filozofi smatraju da osoba stvara svoje jastvo tako što svoja iskustva, djelovanja, želje, namjere, vjerovanja itd. organizira u narativ ili priču svog života. Zagovornici takva narativističkog pristupa jastvu (primjerice Alasdair MacIntyre ili Marya Schechtman) tvrde da život bez narativa ne postoji, kao što ne postoji ni život bez djelovanja, te da narativ prenosi i stvara osobni identitet. U svome izlaganju iznijet ću neke prigovore takvu shvaćanju. Osobito ću se osloniti na poglede jednoga od najgorljivijih suvremenih kritičara narativnog jastva, Galena Strawsona, kao i na neke suvremene pristupe u filozofiji memorije.

DAMIR HRŠAK

Metalurški fakultet u Sisku, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Holističko-environmentalističko poimanje stvaralaštva

Stvaralaštvo se iz holističko-environmentalističkih pozicija prvenstveno poima kao smisljena preobrazba materijalnog okoliša sa svrhom povećanja udobnosti materijalne egzistencije ljudskih bića. Znanstvenici tehničkih i prirodnih znanosti pronalženjem novih i usavršavanjem postojećih tehnologija mogu vlastitim stvaralaštvom u značajnoj mjeri stvoriti uvjete za olakšavanje materijalne egzistencije čovječanstva.

No, ako su udobnosti tehničkih dostignuća dostupne samo uskom krugu privilegiranih pojedinaca, to jest učinci stvaralačkih nastojanja nisu raspodijeljeni u duhu socijalne pravednosti i solidarnosti među ljudima, tada se stvaralaštvo preobražava u razaralaštvo, jer svaki tehnološki postupak nužno zadire u blagodatni kojima se Zemlja kao planeta dariva svim svojim obitavateljima.

Iz holističko-environmentalističke perspektive svako stvaralaštvo kao preobrazba materije mora imati ekološku dimenziju i svoje jasno etičko opravdanje.

MIROSLAV HUZZAK

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Probijanje »četvrtog zida« kao interaktivni postupak suvremenog umjetničkog stvaralaštva

Pojavom Duchampove »Fontane« 1917. likovna umjetnost je izgubila svoju likovnost, a ostala joj je samo vizualnost. Nelikovna, vizualna umjetnost je s vremenom izgubila i taj vizualni dio vrativši se natrag u svijet ideja kroz koncepte. S druge strane, prijelaz od moderne k suvremenoj umjetnosti donio je i mnogo novosti; jedna od njih je tzv. »probijanje četvrtog zida«. Radi se o kazališnom (a zatim i filmskom) terminu koji označava trenutak kad se gledatelj na neki način interaktivno uključuje u predstavu, a likovi pokazuju svijest da su likovi u predstavi. Upravo će suvremena umjetnost, polazeći od ideje kako je svaki čovjek umjetnik, istraživati postupke brisanja granica između umjetničkog i svakodnevnog čina (poništavajući tako i sam korijen riječi – umjetnost je umjetna, engl.: *art is artificial*). Suvremeni sustav komunikacija kojim smo okruženi ide na ruku ovim idejama, pa je rezultirao »jezičnim i slikovnim zaokretom«, »novim medijskim krajolikom«, »društvom spektakla«, »simulakrima« i »hiperrealnošću«. Suvremeno umjetničko stvaralaštvo nastoji izbrisati granicu između umjetničkog djela i njegovog gledatelja sugerirajući kako je »sve umjetnost« i »svaki čovjek je umjetnik«. Ovo je svjetonazor s kojim se nisu svi u stanju nositi – mnogi su ostali zatečeni time da su neke digitalne igre (*Plavi kit* i *DokiDoki literarni klub*), koje se temelje na rušenju »četvrtog zida«, utjecale na to da je određeni broj mladih sebi oduzeo život. Ovakva reakcija publike nije nova – u osamnaestom stoljeću pojavio se tzv. *Werther efekt*, engl. *copycat suicide*, kao reakcija na Goetheovu knjigu. Sociološki, čini se da publika na demokratizaciju suvremene umjetnosti ne zna kako reagirati; uostalom, provociranje reakcije publike je posve uobičajen alat kojim se suvremena umjetnost često služi. Pitanje je, u kojoj mjeri publika s time izlazi na kraj?

VLATKO ILIĆ, DIVNA VUKSANOVIĆ

Fakultet dramskih umetnosti, Univerzitet umetnosti u Beogradu, Srbija

Utjecaji masovne zabave i društvene patologije na suvremeno umjetničko stvaralaštvo

Tekst izlaganja je interdisciplinarnog usmjerenja i zahvatit će područje suvremene estetike, teorije umjetnosti, studije kulture i filozofiju medija. Prvo pitanje koje se otvara u vremenu dominacije industrije zabave glasi: kako je moguće umjetničko stvaralaštvo u dobu zabave? Drugo pitanje koje se može postaviti tiče se odnosa umjetničkog stvaralaštva i društvenog okruženja, a na temelju Frommovih teza o bolesnom (potrošačkom) društvu, te odnosu između kapitalizma i shizofrenije (Deleuze i Guattari), kao i narcizma i suvremene kulture (Lasch). Izlaganje bi trebalo ukazati na složene odnose koji se formiraju na relaciji: kapitalizam – masovna zabava (mediji) – umjetnost u eri tzv. postmoderne. Kroz niz primjera preuzetih iz područja djelovanja medija, popularne zabave i suvremenog umjetničkog stvaralaštva, ukazat ćemo na moguću vezu društvene patologije, stvaranja i vrednovanja u području estetskih sadržaja i doživljaja.

VESNA IVEZIĆ

Udruga Idia, Zagreb, Hrvatska

Neofobija, stvaralaštvo i strukture

Ovaj rad se bavi fenomenom *neofobije*, straha od novog koji je prisutan u društvenim i političkim strukturama kroz povijest i ograničavajući je za slobodu stvaralaštva. Strah od novog težnja je za očuvanjem stare strukture na svim područjima umjetnosti, znanosti, društvenih odnosa i prema tome se može svrstati u problematiku filozofije slobode. Strah od novog jedna je od karakteristika racionalnog uma koji želi sve definirati, objasniti, svrstati u strukturu da bi se lakše orijentirao, kontrolirao i upravljao, dok je svaka inovacija koja se postavlja izvan zadane strukture ugrožavajuća za već postojeći i ustanovljeni, odobreni red, pa se tako ovaj rad može svrstati i u područje filozofije uma, tako da se ona bavi mogućnostima ostvarenja slobode u smislu oslobođenja od zadanih struktura racionalnog uma.

LUKA JANEŠ

Sveučilišni centar za integrativnu bioetiku, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Integrativna bioetika kao mostovno stvaranje nove znanstveno-filozofske epohe

Predmetna srž orijentacijske discipline integrativne bioetike ispunjena je stvaralačkom integrativnom teleologijom usmjerenom zaštiti života, a metodološka struktura prije svega pluriperspektivnošću i interdisciplinarnošću. Nasuprot pluralizmu perspektiva i mostovnom *credu* stoji kruta mono-disciplinarna doktrina egzaktne znanstvenosti i određenih filozofskih perspektiva i disciplina, obilježena zanemarivanjem i dokidanjem interdisciplinarnog dijaloga i vrednovanja transdisciplinarnog pristupa. Tvrdim da navedeno zanemarivanje i dokidanje dijaloga, te pluriperspektivnog vrednovanja, ne pogoduje kreativnosti, unapređivanju i prekoračivanju postojećeg, nego upravo suprotno – pasivizaciji i potvrđivanju raznovrsnih dogmi i antirađalačkog zora, ali neminovno i degradaciji moralne odgovornosti. Stoga je teza ovog izlaganja da integrativna bioetika nosi potenciju za bivanje stvaralačkom fuzivnom paradigmom u odnosu na nadilaženje datosti postavljenog pasiviteta i manije monoperspektivne specijalizacije koja obilježava aktualno znanstveno i filozofsko izražavanje, te da može pružiti kritički okvir i orijentaciju glede moralne odgovornosti i metodološkog oživotvorivanja, uz naglasak na mereološku konstelativnu sliku cjelokupne znanstvenosti, filozofičnosti i svekolikog znanja, odnosno, da može igrati stvaralačku i majetičku ulogu nove znanstveno-filozofske epohe.

IVAN JARNJAK

Zagreb, Hrvatska

Benjamin i rani romantizam – umjetnost kao medij refleksije apsoluta

Walter Benjamin je u svojoj (prvoj) doktorskoj disertaciji »Kritika umjetnosti u njemačkom romantizmu« pružio originalnu, za samoga Benjamina čak prilično strogu, filozofijsku interpretaciju fragmentarne misli, prije svega, Novalisa i Schlegela, iako važnu ulogu ovdje zauzimaju i Hölderlin i Goethe.

Kasnije su Nancy i Lacoue-Labarthe u svojoj zaslužnoj knjizi *The Literary Absolute* ustvrdili kako je Benjaminova studija upravo revolucionirala tradicionalne studije njemačkog romantizma. Istovremeno, nije nedostajalo ni kritičkih glasova. Iako je ovo jedan od Benjaminovih sustavnijih radova, zamjera mu se filološka neodgovornost, pa i svojevoljno tumačenje romantika. U obranu Benjamina treba napomenuti kako u to vrijeme nisu bili objavljeni svi tekstovi Friedricha Schlegela, a kritička izdanja Novalisa pojavila su se također znatno kasnije. Kovanice koje je postavio kao temelj svoje interpretacije, poput *imanentna kritika* i *medij refleksije*, potpuno su »benjaminovske« u onome najboljem smislu riječi.

Benjaminova analiza glavnih koncepata jenskih romantika, poput umjetnosti, ironije, kritike, poezije, pokazala je kako su ti pojmovi osnova jedne specifične filozofijske pozicije, koja se znatno razlikovala od tada prevladavajuće klasične njemačke filozofije.

Nasuprot simplifikacijama i pogledima kako je romantizam tek nastavak Fichtea do ekstrema, Benjamin je ponudio objektivniji pristup filozofijskom projektu rane romantike. Poetizirati život i društvo, a poeziju i umjetnost učiniti društvenom i punom života, nije tek ideja puke estetizacije svijeta, već predstavlja odvažan pokušaj da se društveni odnosi sagledaju kroz forme i medij umjetnosti, imperativ romantične egzistencije.

NEVENA JEVTIĆ

Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija

Socijalnost stvaralaštva – umjetnosti i filozofije kod Hegela

Hegel u svojoj *Estetici* slici *Mali prosjaci* španjolskog autora Bartoloméa Estebana Murilla pripisuje »izvanrednost«. On ističe da slika prikazuje »nemarnost prema onome izvanjskome« i »unutrašnju slobodu«, na način koji je u potpunosti adekvatan onome što zahtijeva pojam umjetničkog ideala. To što usred »siromaštva i polugolotinje« sjaje likovi malih prosjaka, te se čini kako oni »blaženo čuče skoro kao olimpijski bogovi«, govori o snazi i logici umjetničkog stvaralaštva. Prateći Rancièreovu analizu (u knjizi *Aisthesis. Scene iz estetičkog režima umjetnosti*) Hegelovog opisa i tretmana ovog likovnog prizora, na njenom primjeru može se ispitati što bi bio domet umjetnosti kao izraza modernog društva. S time se, nadalje, može usporediti Hegelovo shvaćanje o dometu filozofije kao izraza društvenih odnosa u kome se ona javlja. Na taj način se može ocrtati kakvu bi ulogu u modernom građanskom društvu, prema Hegelovom shvaćanju, imali umjetnici, s jedne strane, i filozofi s druge.

HRVOJE JURIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

O koristi i šteti kulture za život

U izlaganju će se najprije razmatrati opseg pojma ‘kultura’ te uobičajena dihotomija ‘kulturnog’ i ‘prirodnog’, kako bi se, u drugom koraku, propitalo »entuzijastičnu predrasudu da je naša kultura najdragocjenije što imamo ili što možemo steći te da nas njezin put neminovno vodi u visine neslućenog savršenstva« (Sigmund Freud). Umjesto da se upušta u kompleksne i razgranate suvremene i recentne kulturolozijske, kulturnoantropolozijske i filozofijskokulturne rasprave, autor će se fokusirati na spise dvojice klasika u polju kritike kulture – Jean-Jacquesa Rousseaua (*Rasprava o znanostima i umjetnostima*, 1750.) i Sigmunda Freuda (*Nelagoda u kulturi*, 1930.) – čija kritika uklanja pozlatu s umjetnosti, religije, morala, filozofije, znanosti, obrazovanja i drugih oblika ljudske duhovne i materijalne kulture. Njihove teze ne samo da relativiziraju dominantni pogled na kulturu kao aksiološki neupitnu kompenzaciju za manjkavosti čovjeka kao prirodnog bića nego također objašnjavaju aktualni trend »povratka prirodi«, koji se može tumačiti kao kompenzacija za ono što je izgubljeno kultiviranjem čovjeka, odnosno nekritičkim prepuštanjem kulturi i njezinim represalijama.

MARKO KARDUM, SANDRO SKANSI
Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Kreativnost i estetika u logičkim dokazima

Dokazi lema i teorema u logici su formalno vrlo precizne tvorevine koje podliježu najvišim standardima simboličke jasnoće, čak višima i od dokaza u nekim granama matematike. Usprkos tome, nisu svi dokazi jednako zanimljivi. U našem ćemo izlaganju dati nekoliko primjera nezanimljivih i nekoliko primjera zanimljivih logičkih dokaza. Izolirat ćemo tri centralna elementa »zanimljivosti«: (1) kreativnost i ljepotu samog dokaza, (2) njegove filozofijske posljedice i (3) sposobnost teorema da poveže naoko nepovezane stvari i stvori nove intuicije oko skrivenih zajedničkih struktura i njihovih transformacija. U izlaganju ćemo pokazati kako se na uvjete (1) i (3) može gledati estetski. Pitanje prethodi li estetski »osjećaj« razumskom prihvaćanju i vrednovanju dokaza i kolika je uloga ljepote u stvaranju (otkrivanju) novih teorema, ostavit ćemo za završnu diskusiju.

IVICA KELAM

*Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u
Osijeku, Hrvatska*

Stvaranje nove ekonomske ideologije – filantrokapitalizam

U zadnjih nekoliko desetljeća paralelno s uzletom neoliberalnog kapitalizma svjedočimo i velikom rastu filantropije, kroz osnivanje velikih i utjecajnih filantropskih zaklada. Filantropija je jedna od najbrže rastućih industrija u globalnoj ekonomiji. Filantrokapitalisti imaju sve veću moć u kreiranju obrazovnih politika, promociji genetički modificirane poljoprivrede i diktiraju trendove u globalnoj zdravstvenoj politici. Umjesto nesebičnog pomaganja, filantrokapitalizam se u svojoj biti pokazuje kao kreator nove-stare ekonomske ideologije, koja se svodi na klasičnu neoliberalnu mantru o nepogrešivosti tržišta, svetosti privatnog vlasništva i prijeziru prema javnoj sferi. U radu ćemo kroz kratku analizu filantrokapitalizma objasniti temeljne pojmove ove nove ekonomske ideologije.

IVANA KNEŽIĆ, MAJA POLJAK

Sveučilište u Zadru, Hrvatska

Stvaralaštvo i kontemplacija

Polazeći od shvaćanja kontemplacije kao djelatnosti koja je smisljena u sebi samoj, odnosno takve djelatnosti koja za svrhu nema nikakvu praktičnu korist ni užitak, već je sebi samoj svrha, u izlaganju se tematizira njezin dvostruki odnos spram stvaralaštva. S jedne strane, kontemplativni čin onoga koji stvara jest preduvjet ili prva faza stvaralaštva, dok je, s druge strane, samo djelo koje je na taj način nastalo povod kontemplativnom činu onoga kojemu je djelo namijenjeno. Za realizaciju kontemplativne djelatnosti u oba slučaja potrebno je imati razvijenu sposobnost koja, prema mišljenju njemačkog filozofa Josefa Piepera, u suvremenog čovjeka sve više slabi, a to je sposobnost gledanja, odnosno, promatranja svijeta ne samo kao materijala koji može poslužiti za ostvarenje praktičnih životnih ciljeva, već i kao kreacije Apsolutnog duha.

MARKO KOS

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Stvaralačka tehnika

Rad nastoji razmotriti ulogu umijeća (*τέχνη*) u reprodukciji suvremenog načina života. Kako bismo odgovorili na pitanja koja nam se nameću dinamikom suvremenog znanstvenog napretka u sferi tehnologije i tehnike, postavlja se potreba za boljim fundiranjem pojedinih aspekata specifičnih disciplina aktualnih znanstvenih područja. Kao *sine qua non* rasprave, u ovome kontekstu, postavlja se filozofsko rezoniranje nad tehnikom i tehnologijom. Filozofija tehnike utemeljena je 1877. godine djelom *Grundlinien einer Philosophie der Technik* njemačkog filozofa i geografa Ernsta Kappa. Nažalost, od njena »fundiranja« mnoga pitanja i definicije vezane uz područje filozofije tehnologije ostaju otvorena. Izlaganjem se nastoji prikazati bazični model za »hvatanje u koštac« sa stvarnim etičkim problemima što dolaze iz filozofijske kritike tehnologije, a imaju utjecaj na reprodukciju svakodnevice.

TOMISLAV KRZNAR

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Problem stvaralaštva u filozofiji Milana Polića

Filozof Milan Polić (1946.–2015.) u niz je navrata promišljao problem stvaralaštva, još i više, mogli bismo kazati da je upravo promišljanje o tom problemu točka s koje bismo mogli sagledati Polićevu misao u području filozofije odgoja, onom području filozofije u kojemu je Polić ostavio najzapaženiji trag. U tom pogledu, imajući cjelinu Polićeve misli pred očima, u ovom izlaganju prikazat ćemo temeljne koncepte Polićeve filozofije odgoja, poput ljubavi, slobode, osobnosti, suodnosa, znanja, vrijednosti, budućnosti i autonomije. Ovim izlaganjem želimo ocrtati okvir za sustavno proučavanje Polićeve misli u kojoj uistinu ne nedostaje inventivnosti, logičke snage i filozofijske poučnosti. Svjedočanstvo toga možemo naći i u ovim Polićevim riječima: »(...) iako uvjet, znanje je za stvaralaštvo nedovoljno. Jer, novo proizlazi iz staroga i ono je njime omogućeno, ali kao novo ono nije njegov zakoniti produžetak, već naprotiv njegova bitna preobrazba vođena umom koji *hoće* i *vjeruje da može* drukčije i možda bolje.«

MISLAV KUKOČ

Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Stvaralaštvo i rad u hrvatskoj filozofiji prakse

Na 4. zasjedanju Korčulanske ljetne škole, 1967. godine, s tematskim naslovom »Stvaralaštvo i postvarenje«, najveću su pozornost svojim pripócnjima izazvali Gajo Petrović i Vanja Sutlić, prije svega zbog teorijskog obrata koji su, jedan i drugi, izvršili u odnosu na vlastitu dotadašnju koncepciju. Dok je Petrović, od socijalističkog kulta rada kao stvaralačke djelatnosti, došao na stajalište potpune diskrepancije rada kao otuđenja od stvaralaštva kao autentične biti čovjeka, Sutlićev teorijski obrat bio je još radikalniji u nasuprotnom smjeru: on je u svojem inauguralnom tekstu strogo lučio (otuđeni) rad od (stvaralačke) prakse, da bi potom, pod utjecajem Heideggera i Althussera, utemeljio svoju novu poziciju *prakse rada kao znanstvene povijesti*, odnosno, shvaćanje rada kao biti, ne samo čovjeka, nego i fundamentalno-ontologijski mišljenog svekolikog bitka. Sutlićev teorijski obrat u pravcu metodičkog antihumanizma izazvao je trajne prijepore i sukobe s hrvatskim filozofima prakse.

ANITA LUNIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska

Stvaralaštvo, moć, sila, snaga i nasilje: istraživanje odnosa

Polazište u istraživanju odnosa stvaralaštva, moći, sile, snage i nasilja je tumačenje koje nudi sljedeće razlikovanje: 1.) Moć kao sposobnost djelovanja, mišljenja, stvaranja, otkrivanja (*Vermögen*); 2.) Moć kao puka neutralna snaga održavanja zajednička čovjeku, prirodi i stroju (*die Kraft*); 3.) Moć kao nadmoć, kao izraz više snage s karakteristikama dominacije (vladanja, otimanja, upravljanja, kao *mehr Macht, mehr Kraft*); 4.) Nasilje kao izraz moći kao nadmoći; 5.) Stvaralaštvo kao negacija moći kao nadmoći.

Ovo razlikovanje na tragu F. Nietzschea, a u raspravi s tezama H. Marcusea, F. Fanona i G. Sorela, donosi G. Petrović u svojoj filozofiji prakse. Cilj rada je istražiti održivost ovog razlikovanja, kao i njegovu sukladnost razlikovanjima stvaralaštva, moći, sile, snage i nasilja koje nalazimo kod H. Arendt, M. Foucaulta i M. Merleau-Pontyja. Poseban naglasak je stavljen na ispitivanje utemeljenosti načela razlikovanja pojedinih oblika moći.

IVA MARTINIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska

**Sokratovo istraživanje –
početak individualnog stvaralaštva uz zajednicu**

Ovo izlaganje odnosi se na metodu Sokratovog propitivanja i usavršavanja. Da bismo došli do odgovora, do bolje zajednice i odgoja moramo istražiti *bit* predmeta. Kako? Posjedovanjem vrline i dijalektičkom metodom koju je koristio Sokrat. Vrlina je, za Sokrata, jednaka znanju. Osnova morala za Sokrata je znanje, a suprotno je neznanje. Da bismo stekli znanje moramo neprestano istraživati svijet oko sebe te dijalogom poticati druge da propituju stvari jer tako stvaramo kritičko mišljenje i raspravu s valjanim argumentima, jačamo vlastiti stav, mjesto u zajednici, odgoj i zajednicu samu po sebi.

IGOR MARTINJAK

Fakultet filozofije i religijskih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Mentalni artefakti: problem istine u fikcijskom diskursu

Pod fikcijskim diskursom podrazumijevamo govor o mentalnim artefaktima, takvim entitetima koje tipično pronalazimo u književnim djelima i za koje nismo skloni reći da egzistiraju u izvanjezičnoj zbilji poput automobila, stola ili olovke. Međutim, skloni smo vjerovati da možemo istinito okarakterizirati mentalne artefakte baš kao i stvari iz naše svakodnevice. Problem fikcijskog diskursa je u tome što mi znamo da don Quijote ne postoji, a opet smo skloni tvrditi da je visok i mršav. Kako bi objasnili mogućnost istinitosti takvih rečenica mnogi filozofi odstupaju od četiri standardnih logičko-ontoloških pretpostavki: (i) egzistencija je jednoznačna, (ii) bivanje je isto što i egzistencija, (iii) egzistencija je adekvatno analizirana u SQL-u, (iv) kriterij ontološke obaveze je dobar metodološki princip. U ovom izlaganju odbacujem predložene strategije te skiciram fikcionalističko rješenje.

SUZANA MASLAČ

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska

Stvaralaštvo kroz prizmu Welteove filozofije religije

Promišljanje o čovjeku kao stvaraocu vodi nas putem u kojemu se događa susret filozofije i religije. Polazeći od vizije čovjeka kao stvaraoca, kao onoga koji duboko proživljava religiju i filozofiju kroz religijske fenomene, Bernhard Welte započinje svoju fenomenološku misao, u kojoj traga za stvarnim mogućnostima čovjeka prilikom prijanjanja uza vjeru, religiju i filozofiju.

Iznašanje u pojavak svega onoga s čime se susrećemo jest ono što se događa prilikom susreta filozofijske i religijske misli, što Welte naziva fenomenologijom religije. Polazeći od čovjekove nutrine i njegova faktičnog životnog iskustva zaključuje se na ono izvanjsko što je temelj vjere kao takve, a to je Bog. Kršćanska religija, stoga, ima temelj na kojemu počiva. Taj je temelj duboka ukorijenjenost u Bogu te unatoč svim uvjetovanostima s kojima se susreće uvijek iznova biva oživljena upravo tim unutarnjim iskustvom čovjeka koje se događa prilikom susreta filozofije i religije. Filozofija religije, kakvu Welte donosi, nije ona koja stvara i izmišlja religiju, nego je pretpostavlja kao ono što postoji u svijetu. Samo ju je potrebno oslušivati i pustiti da sama o sebi progovara. Ona je prvotno povezanost s Bogom. Religijska stvarnost je, pritom, slična kraju bez kraja, zbilji koja je neiscrpiva u svojoj biti, a ta neiscrpnost počiva upravo na činjenici kako je Bog temelj svega nastajanja.

U tome smislu bi ova tema mogla biti plodonosna za svako daljnje promišljanje i produbljivanje teme filozofije i stvaralaštva.

ŽELJKA METESI DERONJIĆ

Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Uništenje kao stvaralački proces

Daleko od sklada grčkih kipova, renesansne proporcije u kojoj se ogleda metafizička ljepota, jasnoće realizma i spokoja impresionizma, umjetnost 20. stoljeća okreće se novim izražajnim mogućnostima i novim, vrlo često nerazumljivim, možda čak i besmislenim, oblicima komunikacije. Jedan od misaono izazovnijih umjetničkih izražajnih oblika jest auto-destruktivna umjetnost koja se javlja 60-ih godina prošlog stoljeća. Tvorca koncepta i autora manifesta o auto-destruktivnoj umjetnosti Gustava Metzgera slijedili su Jean Tinguely, John Latham i Stephen Cripps, a nedavno im se pridružio i Banksy, ulični umjetnik nepoznatog identiteta. Uništivši sliku *Girl with Balloon* netom nakon što je na aukciji u Sotheby'su prodana za više od milijun funti, izazvao je zanimanje šire javnosti, ali i (re)aktualizirao pitanje značenja uništavanja umjetničkih djela.

DUŠAN MILENKOVIĆ

Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu, Srbija

Muzička transkripcija i *remiks*: primjena estetike muzike Stephena Daviesa na suvremenu elektroničku muziku

U cilju estetičkog promišljanja novih oblika muzičkog stvaralaštva, u izlaganju ću razmotriti stavove suvremenog estetičara muzike Stephena Daviesa o muzičkim transkripcijama kao posebnim oblicima muziciranja u klasičnoj muzici, a zatim ću neke od ovih stavova pokušati primijeniti na razmatranje *remiksa*, muzičke prakse koja se ponajprije vezuje za suvremenu elektroničku muziku. Koristeći teorijske obrasce Daviesove estetike muzike, u izlaganju ću ukazati na sličnosti između stvaralačkog pristupa transkripciji i *remiksu*, sličnosti koje se, prije svega, tiču načina na koji se njihovi stvaraoci odnose prema originalnoj kompoziciji na temelju koje se transkribiranje, odnosno *remiksiranje*, obavlja. Usporedbu između transkripcije i *remiksa* dodatno ću zaoštriti problematiziranjem drugih oblika stvaralaštva u klasičnoj i elektroničkoj muzici, poput varijacije na temu i kompozicije nastale na osnovi *semplova*.

IVAN MOLEK

Zagreb, Hrvatska

Što je forma u šupljini?

U sklopu proučavanja mitološkog stroja – stvaralačke operacije – mitolog i germanist F. Jesi uvodi početkom sedamdesetih godina pojam forme u šupljini (*la forma in cavo*). Današnji se odjek Jesijevih proučavanja prepoznaje kod G. Agambena, npr. u *Creazione e anarchia* (2017.) na mjestu gdje se uz sudbinu umjetnosti govori o »umjetničkom stroju koji već vrti u prazno«. Na tragu uvida K. Kerényija kako je mit uvijek čovjekov mit i istodobno mit o čovjeku, Jesi preopisuje misterij stvaranja u terminima ljudskog stvaralaštva koje ne raspolaže (više) totalitetom forme i njezinom punom, zaokruženom (*a tutto tondo*) prisutnosti nego njezinim tankim ovojnica (*pellicole*), prežicama i preostacima; ti su fragmenti, umjesto mrtvih slova na papiru, krhotine u međusobnom djelovanju. Uz tvrdnju kako mitološki stroj proizvodi mitologije i istodobno navodi na vjerovanje da stroj skriva mit unutar svojih neprobojnih stijenki A. Cavalletti odgovara stoga kako mit sjaji jedino u znanju o njegovoj distanci. U tome smislu, proučavanje stvaralaštva premješta se, u terminima klasične retorike, s *elocutio* prema *inventio* i *dispositio*.

ASTRID NOX

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

**Stvaralaštvo u i kroz film –
epistemološki, semantički i estetski potencijal**

Jezik pokretnih slika prisutan je na svim oblicima ekrana. Film je tako semantički medijator, posrednik između postojećeg i mogućeg – simbolički alat koji(m) (se) ukazuje na načine kako ljudi misle, umuju, stvaraju koncepte, znakove i jezik. Filmsko stvaralaštvo može razvijati znanja i kreativnost, estetski senzibilitet, zanimanje za stvarnost koja nas okružuje i njene virtualne inačice, poticati suradnju, rješavanje problema, pregovaračke vještine, kritičko promišljanje općenito te semantički specifično.

TEA PAHIĆ

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Uloga očeva u odgoju djece od antike do suvremenog doba iz perspektive filozofije odgoja

Polazi se od ideja antičkih mislilaca koji odgoj vide kao sredstvo za ostvarenje društvenih i državnih ciljeva: odgoj je primarno briga države, a roditeljska je uloga u odgoju važna u razdoblju ranog djetinjstva. Vlast u domaćinstvu ima otac ili *pater familias* kojemu je »dano vladati ženom i djecom« (Aristotel, *Politika*), ali odgoj je briga majke. U definiranju odgojnih vrijednosti u srednjem vijeku dominantan je utjecaj crkve. Muškarac je apsolutni autoritet, vladar žene i djece te postoje čvrsta pravila kako se žena i djeca prema njemu moraju ponašati. U odgoju otac interwenira strožim mjerama u slučajevima teže povrede discipline. Renesansna i novovjekovna filozofija, u skladu s humanističkim pristupom, zagovaraju odgoj u skladu s djetetovim interesima i sposobnostima. Očevi se smatraju pogodnima za ulogu učitelja u kasnijem razdoblju djetinjstva. Suvremena filozofija odgoja smisao odgoja vidi u čovjekovom samoostvarenju što vodi sve većoj emancipaciji žena i izraženijoj uključenosti očeva u odgoj djece.

ŽARKO PAIĆ

Tekstilno-tehnološki fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Metafizika i kibernetika: o tehnosferi ili od stvari mišljenja do stvari koja misli

Izlaganje će u nekoliko postavki nastojati pokazati kako se u suvremenosti odvija radikalna preobrazba metafizičkih kategorija i pojmova u kibernetičke sklopove polazeći od toga da se onto-teo-kozmo-antropologijsko ustrojstvo filozofije rasklapa u četvorstvo informacija-povratna sprega (*feedback*)-kontrola-komunikacija. Umjesto vladavine jezika susrećemo se s logikom tehnogeneze »svjetova« čija je »bit« u vizualizaciji događaja.

Filozofijsko razumijevanje »stvaralaštva« stoga se povijesno-epohalno zbiva kao sveza/odnos *poiesisa* i *téchne* sve do presudnoga obrata kada *tehnosfera* u sebi i iz sebe same sintetizira ono što više nije »stvaranje« niti »stvaralaštvo« u teologijskome i estetičkome značenju, već tehnoznanstvena konstrukcija umjetnih svjetova. Pokazat će se usporednim prikazom Heideggera i Simondona, Blumenberga i Günthera kako se kroz sklop mišljenja kao *računanja-planiranja-konstrukcije* ono nadolazeće odvija iz »immanentne transcendencije« samoga života u znacima kraja misterija bitka i početka kontrole događaja.

Tehnoznanosti u složenoj transformaciji proizvodnje znanja više ne reflektiraju o prirodi i životu kao izvanjskome objektu istraživanja. Umjesto toga one postaju stvaralačko-proizvodnom snagom kojom se ono živo tehnologizira, a sama se tehnologija preobražava u prirodno-životni sklop samoproizvodnje »umjetnoga života« (*A-life*) iz konstrukcije »umjetnoga uma« (*A-intelligence*). U svim se područjima življenja pronalaze vidljivi tragovi ove sudbonosne promjene paradigme: od umjetnosti do arhitekture, od medicine do društva, kulture, pa čak i politike. Priroda postaje zamijenjena umjetnim tvorevinama, a sâm život postaje tehničkom konstrukcijom uvjeta mogućnosti nastanka »novoga« zahvaljujući tehnoznanstvenome načinu mišljenja.

Je li još uopće moguće pristupiti ovom »obratu« iz *stvari mišljenja* u *stvar koja misli* držeći se uhdanih shema i putova metafizike na kojima je počivao odnos filozofije, umjetnosti i tehnike? Trebamo li napustiti drevni jezik i način mišljenja da bismo uvidjeli kako se pred našim očima radi o posvemašnjoj transformaciji »svijeta« u otvoreni projekt *tehnosfere* kao stvaralačkoga vrtloga »života« u njegovoj singularnosti?

ANTONIA PERIĆ, BLAŽENKA BAČLIJA SUŠIĆ

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Art/ekspresivne terapije kao sredstvo djetetova stvaralačkog izraza

Art/ekspresivne terapije sredstvo su djetetova slobodnog i nesputanog kreativnog izraza koji ima terapeutski učinak na dijete samom mogućnošću izražavanja i stvaranja putem različitih stvaralačkih medija (likovni, glazbeni, plesni, dramski, literarni i sl.) u okviru: glazboterapije, likovne terapije, terapije plesom i pokretom te terapijskom provedbom drame i biblioterapije. S obzirom na to da odgojitelji navedene umjetničke medije koriste u svojoj svakodnevnoj odgojno-obrazovnoj praksi kako u radu s djecom redovnog razvoja tako i s djecom s teškoćama u razvoju, primjena art/ekspresivnih terapija u terapijske, dijagnostičke, preventivne te odgojno-obrazovne svrhe zahtijeva i određene kompetencije odgojitelja. Problem istraživanja usmjeren je na primjenu art/ekspresivnih terapija u radu s djecom rane i predškolske dobi pri čemu su istražena mišljenja, znanja i stavovi 80 odgojiteljica, studentica druge godine diplomskog izvanrednog studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, Učiteljskog fakulteta u Zagrebu o art/ekspresivnim terapijama i inkluzivnom pristupu te njihovoj primjeni u odgojno-obrazovnoj praksi. Rezultati provedenog istraživanja ukazuju da iako većina ispitanika posjeduje praktična iskustva u provođenju i poticanju različitih oblika djetetova stvaralačkog izraza te ima pozitivne stavove prema art/ekspresivnoj terapiji i inkluziji djece s teškoćama, oni također smatraju da nisu dovoljno upoznati s art/ekspresivnim terapijama te da nisu dovoljno educirani za rad u inkluzivnim skupinama. Ispitani odgojitelji ujedno iskazuju interes za daljnju edukaciju i razvoj kompetencija u navedenim područjima putem primjene umjetničkih i stvaralačkih medija u terapijske i odgojno-obrazovne svrhe što predstavlja značajnu implikaciju za unapređenje odgojno-obrazovne prakse u radu s djecom rane i predškolske dobi.

TIN PERKOV

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Logika i stvaralaštvo

Prividno nepremostiv jaz između logike shvaćene kao čvrstog skupa pravila valjanog rasuđivanja i stvaralaštva koje želi slobodu od takvih pravila ili barem dozvolu da se od njih slobodno manje ili više odmakne i često upravo u takvom odmaku ostvaruje estetsku vrijednost, vrlo recentno se ipak pokušava premostiti, zasad više u ideji nego u detaljnijoj razradi. Pritom se modalna logika nameće kao prirodan izbor logike za stvaralaštvo, sa svojom semantikom *moćnih svjetova*. Umjetničko djelo može se promatrati kao prikaz, u pravilu nepotpun, nekog svijeta ili svjetova u manjoj ili većoj mjeri različitih od stvarnog svijeta. U izlaganju će biti ukratko opisana sintaksa i semantika modalne logike, dat će se kratak pregled recentne literature o primjeni modalne semantike u analizi stvaralaštva, uz kritički i analitički osvrt sa stanovišta matematičke logike.

LUKA PERUŠIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Filozofijska ispitivanja u računalnim igrama

Do kraja 1990-ih, napredak tehnološke platforme za razvoj računalnih igara i njihova popularizacija dovela je do porasta korištenja medija računalnih igara za filozofijsko, a naročito bioetičko, ispitivanje fenomena. Scenariji za računalne igre počeli su zadobivati poetičku i narativnu profesionalnost filmskih i književnih djela. Pri ulasku u 21. stoljeće već se nudio mnogovrstan raspon naslova koji su u »zabavu« integrirali karakteristike misaonih djela, pisanih od strane autora čije se znanje o temi djela sastojalo od multidisciplinarnе matrice i zasnivalo na visokom obrazovanju, dok je tehnološki napredak omogućio ključan skok u prenošenju poruka i emocija. Konkretnije, od kraja 20. stoljeća naovamo, igre izazivaju estetički inducirane osjećaje, poput žaljenja za likovima koji u pričama nastradaju, moralne dileme i posljedice djela koje otežavaju igračima izbor te demonstriranje filozofijsko-znanstvenih ideja, npr. života u totalitarnom režimu. Hiper-razvoj industrije igara u prva dva desetljeća 21. stoljeća potaknuo je i na učvršćenje posebne kategorije spekulativnih i refleksivnih igara namijenjenih igračima zainteresiranima za više intelektualno stvaralaštvo. Usmjerit ću se na pitanje o tome kako se filozofija pojavljuje u računalnim igrama i istaknuti najveće potencijale savezništva računalnih igara i filozofijskih ispitivanja.

STJEPAN RADIĆ

*Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište J. J. Strossmayera u
Osijeku, Hrvatska*

Jesmo li u osnovi kreativna ili oponašajuća bića? Nekoliko crtica u prilog potonjem

Dometi ljudskog duha (kultura, religija, znanost) uobičajeno se vežu uz stvaralaštvo, kreativnost. Nije li, međutim, ona precijenjena s obzirom na drugi temeljni aspekt čovjekova usvajanja znanja i modela te shodno tome djelovanja uopće, a to je *mimesis* (*oponašanje*). Štoviše, već grčka filozofija (Platon, Aristotel) *mimesisu* pripisuju iznimno značenje, ne samo s obzirom na umjetnost, kako smo to naviknuti čuti, nego i sva druga područja ljudskog života. Cilj priloga nije (tek) osvijetliti ovu dimenziju ljudskog bića, pored kreativnosti, već joj u odnosu na nju dati prednost: čini se da (ipak) više *oponašamo*, nego *kreiramo*. Već i sama činjenica da *nešto* činimo na temelju *nečeg* (postojećeg) svjedoči u prilog temeljnoj tezi. Platonovski je put ovdje i više nego uočljiv i od njega ne bježimo.

BILJANA RADOVANOVIĆ

Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu, Srbija

Znanost i stvaralaštvo

U ovom izlaganju analizirat ćemo vezu znanosti i stvaralaštva kako bismo pokazali imaginativnu prirodu znanosti i znanstvene prakse. Pokušat ćemo istaći kreativnost znanosti u svim segmentima i fazama znanstvenog rada kao i stvaralačku ulogu koju znanost ima u osmišljavanju i organiziranju svih oblika društvenog života. Naglasit ćemo presudnu ulogu mašte pri osmišljavanju i postavljanju znanstvenih hipoteza. Zatim ćemo promatrati važnost imaginacije pri zamišljanju i provedbi eksperimenata. Kreativnu ulogu znanosti sagledat ćemo i u domeni tumačenja i interpretacije rezultata znanstvenog istraživanja.

MARICA RAJKOVIĆ

Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija

Problem stvaralaštva kao centralni problem filozofije suvremenog doba

Filozofija 21. stoljeća mora preispitati fundamentalne pojmove na kojima je zasnovana, kako bi se utvrdilo je li povijesni tok utjecao na promjenu u njihovoj biti i utjecaju. Jedan od njih je pojam *stvaralaštva*, koji se još od starogrčke epohe vezuje za *poiētiku* filozofiju. Pitanje koje je neophodno postaviti je sljedeće: vrijedi li još uvijek podjela prema kojoj je stvaralaštvo sfera *poiēsis*-a, ili se sâmo stvaranje u tolikoj mjeri promijenilo kroz povijesna kretanja da je potrebno iz temelja ponovo odrediti ne samo njegov pojam, nego i sfere njegovog utjecaja. Kroz proces takvog ispitivanja važno je ukazati na autore koji su (na različite načine) smatrali da upravo ono stvaralačko fundira pojam čovjeka, između ostalih – na Schellinga, Nietzschea, Marxa i Heideggera. Razlika između starogrčkog *τέχνη* i suvremene tehnike, razlika između čovjeka kao *zoon politikon* i *zoon technikon*, te razlika u određenjima pojma *stvaranja* otvaraju bitno pitanje: je li problem stvaralaštva toliko fundamentalan da je zbog njega neophodno preispitati *filozofiju jedne epohe* u cjelini?

ALEKSANDRA ROTAR

*Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli,
Hrvatska*

Mitologija u dječjemu vrtiću

Projekt »Mitologija« realiziran je u suradnji sa studenticama 3. godine Predškolskoga odgoja na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, djecom Dječjeg vrtića Pula te pulskom Gradskom knjižnicom i čitaonicom. U ovome se radu opisuju tri različita načina realizacije likovnih aktivnosti s tri različite likovne tehnike. Pokazuju se primjeri motivacije djece za likovnu aktivnost promjenjivim crtežom na grafoskopu, motivacije djece *ginjol* lutkom, pričanjem priče, dvjema skulpturama i plakatom u uvodnome dijelu, motivacijom djece s glumicom i reproduciranim govorom koji se sluša. Projekt je integracija likovne kulture, klasične glazbe, lutkarstva, scenografije, prirode i društva, drame i književnosti. Cilj je razvoj kreativnosti djece.

KATARINA RUKAVINA

Akademija primijenjenih umjetnosti, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska

Filozofijski diskurs neoavangarde: stvaralaštvo u kontekstu proširenog pojma umjetnosti

Stvaranje (*poiesis*) se u antičkoj misli u najširem smislu odnosi na sve ono što podrazumijeva prelazak nečega iz nebića u biće te time obuhvaća i tvorevine svih umjetnosti (*techne*). U radu se ispituje što pojam stvaralaštva podrazumijeva u neoavangardi, gdje dolazi do radikalnog preispitivanja i proširenja pojma umjetnosti do točke u kojoj sama umjetnost postaje filozofijom. Riječ je o kontroverznom razdoblju u povijesti moderne umjetnosti koje s jedne strane obilježava vrhunac modernizma kroz najčišći formalistički izraz, a s druge strane napuštanje njegove glavne ideje (vjera u napredak i emancipaciju čovječanstva), kritika autonomije umjetnosti, ukidanje razlike između visoke i masovne umjetnosti, izlazak iz studija i muzeja u svakodnevni život, na ulicu, u krajolik i sl. Cilj rada je pridonijeti razumijevanju suvremenog likovno/vizualnog stvaralaštva gdje je diskurs o nemogućnosti novog prema teoretičaru umjetnosti B. Groysu postao osobito utjecajan i raširen.

DARIJA RUPČIĆ KELAM

Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska

Filozofija ljubavi. Ljubav kao stvaralaštvo, sloboda u trajanju i kao izgradnja

Postoji uvjerenje i uvijek prisutna romantična koncepcija ljubavi po kojoj se ljubav događa i iscrpljuje u samom susretu. Prema toj koncepciji ljubav izgara, troši se i iscrpljuje samim susretom, jednim magičnim trenutkom stapanja dvaju bića izvan prostora i vremena i svijeta kakav jest. Nakon tog susreta posljedično, povratak je svijetu koji ostaje izvan tog odnosa, nemoguć. Početak je samo jedna etapa ljubavi, ali ona je prije svega avantura trajanja, ona koja trajno trijumfira pred izazovima koje joj postavljaju prostor, vrijeme i svijet. U radu će stoga biti govora o filozofiji ljubavi, o samom fenomenu ljubavi i o njezinoj stvaralačkoj moći i potencijalu. Ljubav je uhvaćena u škripac, opkoljena i potrebno je stati u njezinu obranu, ponovno »izmisliti« ljubav, izložiti je riziku i avanturi te suprotstaviti sigurnosti i komforu. Njezina obrana tako postaje beskompromisni filozofski zadatak *par excellence*.

SLOBODAN SADŽAKOV

Pedagoški fakultet u Somboru, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija

Umjetnost i totalitarizam

U svom izlaganju nastojat ću tematizirati, kroz primjer povijesnog iskustva nacističke Njemačke, na koji način totalitarni režim pristupa umjetnosti, kao i na koji način umjetnost kao polje ljudskog duha može predstavljati otpor takvom ustrojstvu, odnosno sistemima neslobode. U tom kontekstu, bit će razmotren jedan od ključnih pojmova nacističkog odnosa prema umjetnosti, a to je cenzura, kao i stvaranje državnih mehanizama represije i ideoloških čistki (proglašavanje čitavih umjetničkih pravaca »degenerativnom umjetnošću«).

GORAN SUNAJKO

Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Hrvatska

Apstraktna filozofija i apstraktni ekspresionizam

Teza izlaganja je da filozofija može stvarati samo na apstraktan način. Dovedi svijet do pojma, što je zadaća filozofije, moguće je samo uz najvišu moguću razinu apstrakcije. Od samog metafizičkog postulata da je svijet izveden u bitak putem forme ili da je stvoren *ex nihilo*, svjedoči o prisuću apstraktnog mišljenja koje svijet proizvodi kao vlastiti pojam, fenomen ili fantazmu. Način na koji je apstraktno mišljenje zaživjelo i u umjetnosti 20. stoljeća govori o povezanosti filozofije kao apstraktnih misli s apstraktnom umjetnošću koja svijet nije samo opisivala, odražavala ili imitirala, nego stvarala kao fenomen. Stoga će težište izlaganja biti estetičko tematiziranje njemačkoga ekspresionizma koji, apstraktnim putem, svjedoči o stvaranju svijeta kao slike koja ne želi za svoj predmet imati ništa od stvarskoga.

RENATA ŠAMO

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Kartezijanska lingvistika Noama Chomskog

U znanosti o jeziku Chomsky je osobito zabilježen po tome što je prvi eksplicitno istaknuo kreativnost prirodnog jezika, zbog čega će svoju teoriju nadograditi filozofskom dimenzijom i potom ju nazvati kartezijanskom lingvistikom (engl. *Cartesian Linguistics, CL*). To je ujedno naziv nevelikog, ali dubokoumnog eseja, objavljenog 1966. godine, u kojem najprije predstavlja upravo kreativnost kao jezičnu pojavnost, potom usporedno analizira dubinsku (zajednička svim jezicima) i površinsku (specifična za svaki jezik) strukturu, također problematizira opis i tumačenje u lingvistici, te konačno pojašnjava vlastito stajalište o usvajanju prvog jezika iz perspektive kartezijanske filozofije. O njegovoj sažetosti i ujedno žarištu zanimanja možda najbolje govori podnaslov »Poglavlje o povijesti racionalističke misli« (engl. »A Chapter in the History of Rationalist Thought«). Pridjev »kartezijanski« u nazivu lingvističkog pravca i naslovu djela izravno se povezuje s Descartesovim učenjem o urođenim idejama.

FILIP MARTIN SVIBOVEC

Laudato televizija, Zagreb, Hrvatska

Prema čovjeku stvaraocu: model Krista slavnoga i čovječja sloboda stvaralaštva

Bitnim zadatkom pokazuje se promišljati o čovjeku stvaraocu. Antropološki vidik čovjeka dolazi do izražaja u svim područjima humaniteta. *Anthropos* postaje predmetom i mjerilom znanosti i umjetnosti u kojima se iskazuje potreba za promjenom paradigme gledanja na čovjeka. Promjena paradigme, zahtjeva promjenu odnosa prema čovjeku, od kojeg će čovjek iz robovskoga i podjarmljujućega ući u stvaralački i produktivan odnos. Uzimajući u obzir filozofsku ostavštinu Nikolaja Berdjajeva problematika čovjeka stvaraoca bi se mogla zašiljiti s obzirom na dva pola: onaj koji čovjeka razumijeva unutar antropologije Krista patnika i raspetoga, i onaj koji čovjeka poima unutar antropologije Krista proslavljenoga. S obzirom na Berdjajevljevu poziciju filozofski se može govoriti o razumijevanju čovjeka kao stvaraoca koji je u mogućnosti mijenjati svijet na vlastitu odgovornost kako bi napredovao i razvijao se kao čovjek.

NIKOLA TADIĆ

Sisak, Hrvatska

Osjećaj ljepote život razuma

Autor će ponuditi niz pjesničko-filozofskih tekstova koji tvore njegovu novu knjigu *Osjećaj ljepote život razuma*. Ovdje nije riječ o klasičnom simpozijском izlaganju nego prije o kolopletu pjesničkih slika, historio-grafskih prisjećanja i stvaralačkih opažanja. U tom pogledu autor će sam reći: »svjedok sam jednog vremena što nestaje pa pjevam i o onima kojih više nema.« U ovom poetsko-filozofskom putovanju ritmički se izmjenjuju duže narativne pjesme s onim kraćima izrazito lirskoga raspoloženja. Riječi su jednostavne i lapidarne, ne skrivaju se iza lažne kompliciranosti i nerazumljivosti. Vrijedi napomenuti da je ovo izlaganje i pokušaj pomirenja pjesništva, kiparstva, slikarstva i eksplicitnih filozofskih motiva.

TANJA TODORVIĆ

Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija

Mogućnosti i stvaranje u monadologiji suvremenog svijeta

Na temelju Husserlove transcendentalne fenomenologije suvremeni autori razotkrivaju tradicionalno Aristotelovo razmatranje pitanja odnosa mogućnosti (δύναμις) i stvaranja. Španjolski filozof Ortega y Gasset pokazuje kako se u krizi europskog svijeta događa određena nivelacija među kulturama. U tom procesu se pokazuje da subjekt postaje monada koja je individualizirana, ali reprezentira istovremeno *sliku cijelog svijeta* koji se na filozofskom planu premješta iz jednog europskog u posteuropsko društvo. Razmatrajući osnovne principe Aristotelove i Leibnizove filozofije, pokazuje se kako je u procesu nivelacije kultura moguće stvaralaštvo. Svaki čovjek je romanopisac vlastitog života, ne samo nosilac općeg duha vremena. Iako predstavlja čitav svijet, subjektivnost pokazuje da ona nužno izrasta iz određenih okolnosti, i da time stvara vlastiti *punto de vista*. Autorica će u radu pokušati pokazati dinamiku u kojoj je suvremeni subjekt zatečen: on je ograničen vlastitim uvjerenjima i horizontom okolnosti u kojima izrasta, ali istovremeno prinuđen da se u procesu niveliranja vrijednosti mijenja i preobražava i da time postane aktivni stvaralac vlastitog svijeta. Tako je suvremeni subjekt *homo viator* koji može da se prepusti procesu nivelacije u kojem će se utopiti, ili može izabrati način na koji će stvarati iz mogućnosti koje su mu posredstvom horizonta nagoviještene.

DANIJEL TOLVAJČIĆ

Katolički bogoslovni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Kierkegaard o tjeskobi kao preduvjetu stvaralaštva

Nedvojbeno jedan od filozofijski najrelevantnijih opisa tjeskobe nalazimo u djelu S. Kierkegaarda pod nazivom *Koncept tjeskobe*. Danski mislitelj tjeskobu razumije kao posljedicu radikalne mogućnosti čovjekove slobode i u njoj prisutnog osjećaja odgovornosti za djelovanje. Tjeskoba se ispostavlja kao ključan preduvjet svakog djelovanja; iako ona može generirati destruktivno djelovanje, ona – ovisno već o tome kako joj pristupimo – postaje također nužna i za svaki autentični oblik stvaralačkog djelovanja. Upravo stoga što je čovjek u svojoj egzistenciji biće koje ima mogućnost stvaralaštva, tjeskoba se pokazuje neukidivom, i, štoviše, nužnom. Nakana je ovog izlaganja ukazati upravo na ovaj aspekt Kierkegaardovog tematiziranja odnosa tjeskobe i stvaralaštva.

DRAŽENKO TOMIĆ

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Filozof i stvaralac:

Kvirin Vasilj (1917.–2006.) i Miroslav Krleža (1893.–1981.)

Kvirin Vasilj (1917.–2006.), filozof i neko vrijeme književni kritičar *Danice*, dotiče se djela i stavova Miroslava Krleže (1893.–1981.). Rado ističe njegovu književnu i esejističku umješnost, bogat i plastičan jezik, tečan stil pisanja. S druge strane, ne previđa njegovu suzdržanost prema bogatoj hrvatskoj baštini, prema visokoj duhovnoj kulturi hrvatskog naroda, prema religiji i religioznim osobama. Spreman je Krležinim likovima priznati uspon do određenog stupnja nadsjetilnih ideala: »Ono, što daje ljudsku vrijednost Krležinim djelima, to su iskre ljudske transcendencije; ono, što im je priječilo, da postanu najviša ljudska vrijednost, to je nje-kanje čovjekove transcendencije.« Ali, uzevši u obzir Krležinu izjavu o većoj razlici između psa i majmuna nego li između majmuna i čovjeka, Vasilj napore Krležinih likova shvaća tek kao instinktivne pokušaje nešto savršenijih čimpanzi.

NENAD VERTOVŠEK¹, IVANA GREGURIC²

¹Odjel za kroatistiku, Sveučilište u Zadru, Hrvatska

²Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Transhumana bića – posljednji čin stvaralaštva čovjeka

Sadašnjost i percepcija budućnosti nude radikalnu promjenu osnovnih obrazaca oko poboljšavanja karakteristika ljudskih bića do neslućenih granica. Već sada treba promišljati promjene koje će se događati u znanosti, bioetici i filozofiji kada je riječ o biološkim nadomjescima, povezivanju i spajanju čovjeka i robota, odnosno umjetne inteligencije. Neki budućnost stvaranja novih ljudskih bića vide kao opasnost i čin destrukcije, drugi kao svijetlu perspektivu i evolucijsko nadrastanje čovjekovih osobina i sposobnosti. Ima li »trećeg puta«?

IRIS VIDMAR

Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska

Umjetničko stvaranje: od Kantova genija do suvremenih kognitivnih znanosti

Kantova teorija o umjetničkome stvaranju, formulirana u njegovoj trećoj *Kritici*, temelji se na pojmu genijalnosti: umjetnik je, tvrdi Kant, onaj pojedinac kojega je priroda obdarila posebnim talentom, i samo takav pojedinac može stvarati lijepu umjetnost. No, da bi talent bio pobuđen, potrebno je i originalno djelo drugog umjetnika-genija koje služi kao model. Umjetničko je, dakle, stvaranje rezultat prirodnoga talenta i mukotrpnoga procesa pronalaženja vlastitog izražaja.

Moja je namjera u ovome radu analizirati koliko je Kantovih teorijskih postulata potvrđeno suvremenim teorijama o umjetničkome stvaranju, posebno onima koje su formulirane od strane kognitivnih znanosti. Iako se te teorije uglavnom bave pitanjem kreativnosti, u radu pokazujem kako se Kantova teorija o genijalnosti i suvremene teorije o kreativnosti međusobno nadopunjuju.

ADRIJANA VIŠNJIĆ JEVTIĆ

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Stvaralaštvo kao poticaj za razvoj interkulturalnih kompetencija djece

Prijenos kulture, povijesno gledajući, vezan je uz obilježavanje vjerskih, nacionalnih i tradicijskih svetkovina. Suvremeno društvo obilježavaju globalizacija, migracije, dostupnost informacija i virtualni život. Kultura tako prestaje biti obilježje pojedine zajednice i pretvara se u spoj različitih kultura. Odgojno-obrazovne ustanove postaju mikrosustavi unutar kojeg egzistiraju različite kulture. Kao takve, ustanove preuzimaju zadaću stvaranja okruženja koje je poticajno za prihvaćanje i poštivanje drugačijih iskustava, vrijednosti i stavova. Upravo stvaralačke aktivnosti mogu biti poticaj za učenje o različitosti.

Ovo izlaganje daje prikaz akcijskog istraživanja koje je za cilj imalo razvoj interkulturalnih kompetencija djece u dobi od 5 do 8 godina pomoću kreativnih radionica. Sadržaji radionica prilagođeni su djeci nastojeći im, uz znanja o kulturama, omogućiti pozitivno iskustvo kao moguću pretpostavku razvoja pozitivnih stavova spram drugih kultura.

GORAN VRANEŠEVIĆ

Fakulteta za društvene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija

Hegel, stvaralaštvo i vlasništvo

Izlaganje će se usredotočiti na Hegelovu koncepciju čovjeka kao slobodnog entiteta. Tu posebnost najjasnije artikulira u *Fenomenologiji duha* gdje kaže da subjekt pronalazi istinu izvjesnosti tek kada potpuno napusti samog sebe (Hegel, 1986). Sloboda se, naime, kod njega ne odražava u odluci za takvo ili drugačije djelovanje, već obrnuto u aktu koji uklanja to što se obično smatramo slobodnim. Da bismo razumjeli tu tezu, potrebno je uzeti u obzir dvije Hegelove premise, koje donosi u djelu *Osnovne crte filozofije prava*. Prvo, sloboda i stvaranje nisu kreativne sposobnosti pojedinca, budući da se moraju shvatiti kao načelo društva. Drugo, Hegelov bitan doprinos pojmu slobode moramo tražiti u njegovom izvođenju pojma imovine (Hegel, 1989). Kroz formiranje stvari, čovjek utisne u stvar slobodnu volju (§44) i s tim najavi vlast nad stvarima (§58). Takav umni akt omogućuje pojedincu da postane osoba, koja može stupiti u odnose s drugim vlasnicima, a samo pod uvjetom da su odnosi neograničeno upredmećeni. Međutim, zahtjev da je pojedinac slobodan samo kada se učini stvari uključuje rizik gubitka svake autonomije tako da ostane od njega samo prazna stvar.

DRAGICA VRANJIĆ GOLUB

Zagreb, Hrvatska

Samodjelatno pjesništva

Stvaralaštvo u pjesništvu (*poiesis*) nije metafizički završeno, ono odgovara smislu čovjekova bivstvovanja koje se otkriva u umjetnosti. Ono je način bitka kao cjelovitog mišljenja sebe samoga u susretu sa svijetom u proizvodnji zbilje pomoću mašte, načinom stvaralačkoga duha kao produkcije i reprodukcije. Stvaralaštvo u sebi nosi imanentni uzrok i pristup koji leži u njemu samome, ujedno i pitanje; je li projicirani svijet zaista moguć? Bitna odlika izvornoga jezika, njegova je metaforičnost kao pjesnička transpozicija, jer metafora ima ontološko značenje i uspostavlja novo shvaćanje znanstvenoga mišljenja. Tek treba utvrditi, kako se unutar maštovitosti u metajezičnosti, pojavljuje pjesništvo. Pjesništvo nije simbol koji stoji na mjestu jednoga svijeta, već povezujući simbol koji pjesničku sposobnost izriče kao moć samoga bitka.

DŽEVAD ZEČIĆ

Ekonomski fakultet, Univerzitet u Zenici, Bosna i Hercegovina

Silogizmi Hasana Kafije Pruščaka sa stajališta moderne logike

Hasan Kafija Pruščak rođen je 1544. godine u Pruscu, malom mjestu blizu Donjeg Vakufa u Bosni i Hercegovini. U Istanbulu je boravio devet godina i tamo je završio studij. Poslije se vraća u domovinu i najviše vremena je proveo u Pruscu. Obnašao je dužnost kadije i predavao je u školi koju je sam osnovao. Umro je 1615. godine. Iz oblasti logike napisao je dva djela. Prvo je *Kafijin kompendijum iz logike*, a drugo je komentar na vlastito djelo pod naslovom *Komentar »Kafijina kompendijuma iz logike«*. Prvo djelo je sačuvano u dva rukopisna primjerka i to u Orijentalnoj zbirci Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu i u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu. Postoji prijevod ovog rukopisa. Centralni dio *Kafijinog kompendijuma iz logike* su silogizmi gdje je u osnovi arapska i Aristotelova logika. U ovom radu će biti interpretirani silogizmi upotrebom jezika matematičke logike. Sudove u rukopisu Pruščak zamjenjuje varijablama koje mogu zaprimiti različite sadržaje. Pruščak je također definirao kvantifikatore. Navodi četiri figure kategoričkih silogizama gdje su u svakom zaključivanju potrebne dvije premise. Svaka od njih može biti *univerzalno-afirmativna*, *univerzalno-negativna*, *partikularno-afirmativna* i *partikularno-negativna* – postoje 64 mogućnosti. Neke od njih se eliminiraju određenim pravilima silogističkog zaključivanja i tako ostaje 19 kombinacija. Kod Pruščaka u *prvoj figuri* su 4 modusa, u *drugoj figuri* su 4 modusa, u *trećoj figuri* je 6 modusa i u *četvrtoj figuri* su 4 modusa. Time je silogistička pravila formalizirao, pa ih je bilo jednostavno interpretirati i prevesti u formule matematičke logike. Na taj način *Kafijin kompendijum iz logike* zaprima potpuno suvremen oblik.

MLADEN ŽIVKOVIĆ

Vis, Hrvatska

Novo, bitna značajka stvaralaštva

Mišljenje stvaralaštva mora početi od njegovih ontoloških pretpostavki. Pri tome nije riječ o povratku u okoštalu tradiranu metafiziku. Pokušat ćemo pokazati da treba ići do kategorije mogućnosti, odnosno novog. Promišljanje stvaralaštva nužno nas dovodi do slobode i onog povijesnog. Ipak u ovom izlaganju bit će naglasak na pojmu novog. Promišljajući ono novo suočavamo se s različitim teškoćama i izazovima. Ponajprije je riječ o problemu kriterija razlikovanja novog i onog već dobro znanog, uobičajenog, starog, pa čak i bezpovijesnog. Kao drugo javlja se pitanje od kada filozofi relevantno promišljaju novo. Tako uočavamo da Heraklit misli novo kao bitnu ontološku kategoriju koja stoji u osnovi cjeline svijeta. Prisjetimo se: Heraklitovo Sunce je neprestance novo. Relevantni izvori odriču grčkoj filozofiji mišljenje novog, a pririču ga judeo-kršćanskoj baštini, koja nije izvorno filozofska nego religijsko-teološka. Tako dolazimo do saznanja da tek u novovjekovnoj filozofskoj misli od renesanse filozofi promišljaju pojam novog. Treba dodati, kao treće, da ništa manje nije zanimljivo propitati jesu li *novo* i stvaralaštvo podjednako estetičke, tehničke i znanstvene tj. poetičke kategorije, u smislu grčkog *poesis*, kao i praktičke, tj. osobne činidbe, etike i politike. Tek nakon prethodnih promišljanja stvorili bismo pretpostavke za odgovor na važno pitanje: kako stoji sa stvaralaštvom u filozofiji. Posebno bi nas zanimalo ima li u suvremenoj hrvatskoj filozofiji onog novog i stvaralačkih pothvata. Nakon toga valjalo bi vidjeti ima li u našoj kulturi i društvu stvaralačkih pothvata ili pretežu novotarije i pseudo-nove pojave.

MARIJANA ŽUPANIĆ BENIĆ

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Uloga odgojitelja u poticanju stvaralaštva kod djeteta rane i predškolske dobi

Stvaralaštvo možemo promatrati kao fenomen koji podrazumijeva pronalaženje originalnih rješenja, odnosno inovacija koje predstavljaju povijesnu i razvojnu potrebu društva. U kontekstu ranog i predškolskog razdoblja djeteta ističe se značaj odgojiteljeve uloge koja se ogleda u stvaranju poticajnog okruženja putem raznolikih umjetničkih aktivnosti kojima se najbolje podupire i potiče djetetov stvaralački potencijal. Kao ključan čimbenik u poticanju dječjeg stvaralaštva u dosadašnjim istraživanjima ističe se i sam senzibilitet odgojitelja za umjetnost. Stoga smo proveli empirijsko istraživanje među studentima (N=222) Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu kojim smo željeli ispitati njihovu vlastitu percepciju o svome stvaralačkom potencijalu odnosno utvrditi kojoj domeni stvaralaštva prema Kaufmanu (2012) njihova samoprocjena pripada.

ADRESAR
SUDIONIKA I SUDIONICA

Sead Alić

Petrovogorska 16a
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: salic@unin.hr

Michael Antolović

Univerzitet u Novom Sadu
Pedagoški fakultet u Somboru
Podgorička 4
RS–25000 Sombor
Srbija
e-mail: antolovic.michael@gmail.com

Blaženka Bačlija Sušić

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Savska cesta 77
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: blazenkabs@gmail.com

Antonija Balić-Šimrak

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Savska cesta 77
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: a.balicsimrak@gmail.com

Josip Berdica

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Pravni fakultet
Stjepana Radića 13
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: jberdica@pravos.hr

Marin Biondić
Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Sveučilišna avenija 4
HR–51000 Rijeka
Hrvatska
e-mail: marinbiondic@yahoo.com

Martina Blečić
Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Sveučilišna avenija 4
HR–51000 Rijeka
Hrvatska
e-mail: mblecic@uniri.hr

Vanja Borš
Suhopoljski put 7/1
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: vanja.bors@gmail.com

Iva Brčić
Udruga Najsretnija beba
Lička 33
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: *Najsretnijabeba*@gmail.com

Bruno Ćurko
Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Poljička cesta 35
HR–21000 Split
Hrvatska
e-mail: bcurko@ffst.hr

Mirjam Despinić

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede
Kardeljeva ploščad 5
SI-1000 Ljubljana
Slovenija
e-mail: mirjam.despinic@gmail.com

Mina Đikanović

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Odsek za filozofiju
Dr Zorana Đinđića 2
RS-21000 Novi Sad
Srbija
e-mail: mina.djikanovic@ff.uns.ac.rs

Jelena Đurić

Univerzitet u Beogradu
Institut za filozofiju i društvenu teoriju
Kraljice Natalije 45
RS-11000 Beograd
Srbija
e-mail: jelena.el@gmail.com

Nataša Govedić

Sveučilište u Zagrebu
Akademija dramske umjetnosti
Trg Republike Hrvatske 5
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: natasa.govedic@zg.t-com.hr

Ivana Greguric

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Znanstveno-učilišni kampus Borongaj
Borongajska cesta 83d
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: ibanez_ivana@yahoo.com

Ana Grgić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet filozofije i religijskih znanosti
Jordanovac 110
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: a.grgic@ffrz.hr

Damir Hršak

Sveučilište u Zagrebu
Metalurški fakultet u Sisku
Aleja narodnih heroja 3
HR–44103 Sisak
Hrvatska
e-mail: hrsakd@simet.hr

Miroslav Huzjak

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Savska cesta 77
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: miroslav.huzjak@ufzg.hr

Vlatko Ilić

Univerzitet umetnosti u Beogradu
Fakultet dramskih umetnosti
Bulevar umetnosti 20
RS–11070 Novi Beograd
Srbija
e-mail: vlatko.ilic@gmail.com

Vesna Ivezić

Primorska 27
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: vesna.ivezic9@gmail.com

Luka Janeš

Sveučilište u Zagrebu
Sveučilišni centar za integrativnu bioetiku
Ivana Lučića 1a
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: ljanes@unizg.hr

Ivan Jarnjak

Okrugljačka 21
HR–10090 Zagreb
Hrvatska
e-mail: jarolinus@gmail.com

Nevena Jevtić

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Odsek za filozofiju
Dr Zorana Đinđića 2
RS–21000 Novi Sad
Srbija
e-mail: nevena.jevtic@ff.uns.ac.rs

Hrvoje Jurić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: hjuric@ffzg.hr

Marko Kardum

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Znanstveno-učilišni kampus Borongaj
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: mkardum@hrstud.hr

Ivica Kelam

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: kelamivica@gmail.com

Ivana Knežić

Sveučilište u Zadru
Odjel za filozofiju
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
HR–23000 Zadar
Hrvatska
e-mail: iknezic@unizd.hr

Marko Kos

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: markokos.mail@gmail.com

Tomislav Krznar

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Savska cesta 77
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: tomislav.krznar@ufzg.hr

Mislav Kukoč

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Znanstveno-učilišni kampus Borongaj
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: mkukoc@hrstud.hr

Anita Lunić

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Sinjska 2
HR–21000 Split
Hrvatska
e-mail: anitalunic@yahoo.com

Iva Martinić

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Sveučilišna avenija 4
HR–51000 Rijeka
Hrvatska
e-mail: ivamartinic@gmail.com

Igor Martinjak

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet filozofije i religijskih znanosti
Jordanovac 110
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: igor.martinjak@yahoo.com

Suzana Maslač

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
Petra Preradovića 17
HR–31400 Đakovo
Hrvatska
e-mail: suzana.maslac@gmail.com

Željka Metesi Deronjić

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Znanstveno-učilišni kampus Borongaj
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: zmeteside@hrstud.hr

Dušan Milenković

Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet
Ćirila i Metodija 2
RS-18000 Niš
Srbija
e-mail: milenkovicdusan91@gmail.com

Ivan Molek

Martijanečka 17
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: ivan.molek59@gmail.com

Astrid Nox

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Savska cesta 77
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: astrid.nox@ufzg.hr

Tea Pahić

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Savska cesta 77
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: tea.pahic@ufzg.hr

Žarko Paić

Sveučilište u Zagrebu
Tekstilno-tehnološki fakultet
Prilaz baruna Filipovića 28a
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: zarko.paic@ttf.hr

Antonia Perić

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Savska cesta 77
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: antoniaperic1511@gmail.com

Tin Perkov

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Savska cesta 77
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: tinperkov@gmail.com

Luka Perušić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: lperusic@yahoo.com

Maja Poljak

Sveučilište u Zadru
Odjel za filozofiju
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
HR–23000 Zadar
Hrvatska
e-mail: mpoljak@unizd.hr

Stjepan Radić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
Petra Preradovića 17
HR–31400 Đakovo
Hrvatska
e-mail: stjepan.radic987@gmail.com

Biljana Radovanović

Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet
Ćirila i Metodija 2
RS-18000 Niš
Srbija
e-mail: biljana.radovanovic9@gmail.com

Marica Rajković

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Odsek za filozofiju
Dr Zorana Đinđića 2
RS-21000 Novi Sad
Srbija
e-mail:marica.rajkovic@ff.uns.ac.rs

Aleksandra Rotar

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
M. Ronjgova 1
HR-52000 Pula
Hrvatska
e-mail: arotar@unipu.hr

Katarina Rukavina

Sveučilište u Rijeci
Akademija primijenjenih umjetnosti
Slavka Krautzeka 83
HR-51000 Rijeka
Hrvatska
e-mail: katarina.rukavina@uniri.hr

Darija Rupčić Kelam

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
L. Jägera 9
HR-31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: darijarupcic@gmail.com

Slobodan Sadžakov

Univerzitet u Novom Sadu
Pedagoški fakultet u Somboru
Podgorička 4
RS–25000 Sombor
Srbija
e-mail: slobodansadzakov@yahoo.com

Sandro Skansi

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Znanstveno-učilišni kampus Borongaj
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: skansi.sandro@gmail.com

Goran Sunajko

Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«
Frankopanska 26
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: goran.sunajko@lzmk.hr

Filip Martin Svibovec

Laudato televizija
Hondlova ulica 2/8
HR–10000 Zagreb
e-mail: fmsviby@gmail.com

Renata Šamo

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Savska cesta 77
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: renata.samo@ufzg.hr

Matija Mato Škerbić

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Znanstveno-učilišni kampus Borongaj
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: matijaskerbic@gmail.com

Nikola Tadić

Zibelska 15
HR–44000 Sisak
Hrvatska
e-mail: blazenkabt@gmail.com

Tanja Todorović

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Odsek za filozofiju
Dr Zorana Đinđića 2
RS–21000 Novi Sad
Srbija
e-mail: tanja.todorovic@ff.uns.ac.rs

Danijel Tolvajčić

Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet
Vlaška ulica 38
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: dtolvajcic@gmail.com

Draženko Tomić

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Odsjek u Čakovcu
A. Starčevića 55
HR–40000 Čakovec
Hrvatska
e-mail: drazenko.tomic@ufzg.hr

Nenad Vertovšek

Stomorica 7
HR–23000 Zadar
Hrvatska
e-mail: nenad.vertovsek@gmail.com

Iris Vidmar

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Sveučilišna avenija 4
HR–51000 Rijeka
Hrvatska
e-mail: ividmar@ffri.hr

Adrijana Višnjic Jevtic

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Odsjek u Čakovcu
A. Starčevića 55
HR–40000 Čakovec
Hrvatska
e-mail: adrijana.vjevtic@ufzg.hr

Goran Vranešević

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede
Kardeljeva ploščad 5
SI–1000 Ljubljana
Slovenija
e-mail: vranesevicg@fdv.uni-lj.si

Dragica Vranjic Golub

Ilica 191 D
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: dragica.vranjic.golub@gmail.com

Divna Vuksanović

Univerzitet umetnosti u Beogradu
Fakultet dramskih umetnosti
Bulevar umetnosti 20
RS-11070 Novi Beograd
Srbija
e-mail: vuksanovic.divna@gmail.com

Dževad Zečić

Univerzitet u Zenici
Fakultetska 1
BA-72000 Zenica
Bosna i Hercegovina
e-mail: dzevad.zecic@unze.ba

Mladen Živković

Galija 1
HR-21480 Vis
Hrvatska
e-mail: mlazivko@inet.hr

Marijana Županić Benić

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Savska cesta 77
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: marijana.zbenic@ufzg.hr

IZDAVAČ
Hrvatsko filozofsko društvo

ZA IZDAVAČA
Tomislav Krznar

UREDNIK
Tomislav Krznar

LEKTURA I KOREKTURA
Marko Kos, Mira Matijević, Nikolina Iris Filipović

DIZAJN KORICA
Denis Kos

PRIJELOM TEKSTA
Stjepan Ocvirk

TISAK
GRAFOMARK, Zagreb

NAKLADA
300

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001014793.

ISBN 978-953-164-199-9

